



บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติต่อการแต่งกายล่อแหลมของวัยรุ่นหญิงในสถาบันบันเทิงย่านอาร์.ซี.เอ.” ได้มีการนำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการศึกษาวิจัยเป็นการสนับสนุน และสร้างความชัดเจนในกรอบการวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ และพฤติกรรม (Attitude and Behavior)
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น (Adolescence Psychology)
- 2.3 ทฤษฎีวัฒนธรรมและวัฒนธรรมย่อย (Culture and Sub Culture)
- 2.4 ทฤษฎีการรับรู้ (Perception)
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบความคิดในการวิจัย
- 2.7 นิยามศัพท์

ผู้ศึกษาวิจัยได้สำรวจแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยเพื่อนำไปพิสูจน์สมมติฐานการวิจัย ผลที่ได้เป็นดังนี้

2.1. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ และ พฤติกรรม

2.1.1 ทัศนคติ (Attitude)

ทัศนคติ (Attitude) เป็นคำซึ่งมีรากกำเนิดจากภาษาลาตินว่า “Aptus” แปลว่า นุ่มเอียง และเหมาะสม และเมื่อใช้ในความหมายของคำว่า “Attitude” หมายถึงท่าทีที่แสดงออกของคนเราที่บ่งถึงสภาพจิตใจ (ชวนะ ภวกันนท์, 2527) นอกจากนี้ยังได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ดังนี้

อัสเซล (Assael, 1998) ได้นิยามความหมายของทัศนคติว่า ทัศนคติมาจากการเรียนรู้ด้วยความมีใจนุ่มเอียงที่จะตอบสนองอย่างมั่นคงต่อวัตถุหรือประเภทของวัตถุ ในทางที่ชอบหรือไม่ชอบ

ออลพอร์ต (Allport, 1967) กล่าวว่า ทศนคติ หมายถึง ภาวะทางจิตใจซึ่งทำให้บุคคลพร้อมที่จะได้ตอบสนองต่อสิ่งแวดลอมที่เกิดจากประสบการณ์ และเป็นตัวกำหนดทิศทางที่แต่ละบุคคลจะตอบสนองต่อสิ่งของและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง

เซคอร์ดและแบ็คแมน (Secord, 1964) และ(Backman, 1964) ให้ความหมายของ ทศนคติว่าเป็นความรู้สึก (Affective) ความนึกคิด (Cognitive) และพฤติกรรม (Behavior) ของแต่ละบุคคลต่อสิ่งแวดลอม

เสรี วงษ์มณฑา (2542) กล่าวว่า ลักษณะของทศนคติ หมายถึง ความโน้มเอียงที่เรียนรู้เพื่อให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออาจหมายถึง การแสดงความรู้สึกภายในที่สะท้อนว่าบุคคลมีความโน้มเอียง พึงพอใจหรือไม่พอใจต่อบางสิ่ง เนื่องจากเป็นผลของกระบวนการทางจิตวิทยา ทศนคติไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง แต่ต้องแสดงว่าบุคคลกล่าวถึงอะไรหรือทำอะไร

1) แนวคิดเกี่ยวกับทศนคติ

นักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "ทศนคติ" มากมายหลายประการ ซึ่งมีทั้งความหมายด้านการรับรู้ และความหมายด้านพฤติกรรม ซึ่งเป็นเรื่องของศาสตร์ทางจิตวิทยาที่จะเสนอต่อไปนี้

ความหมายของคำว่า "ทศนคติ" หรือในภาษาอังกฤษ "Attitude" มาจากภาษาลาตินว่า "Aptus" แปลว่า โน้มเอียงและเหมาะสมนำมาใช้ในความหมายของคำว่า "Attitude" ว่าท่าที่แสดงออกของคนเราซึ่งบ่งบอกถึงสภาพจิตใจ

นอร์แมน แอล มัน (Norman L. Mun) ให้ความหมายว่า เป็นความรู้สึกและความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอดู ๆ ในทางที่ยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งมีผลทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมตามแนวคิดนั้น

ไซรัน เมย์ชัค และริชาร์ดสัน (Cyrus Mayshakk and E. Richardson) ให้ความหมายว่า เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับภาวะจิตใจของบุคคลที่มีต่อวัตถุ เป็นภาพของพฤติกรรมหรือส่วนที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางบวก หรือทางลบต่อสถานการณ์ บุคคล หรือวัตถุ ทศนคติเป็นแรงที่อยู่ภายใน วัดได้จากปฏิกิริยาต่อตัวกระตุ้น ทศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากจิตใจ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และจะแสดงออกทางกายภาพ

ธงชัย สันติวงษ์ (2539) กล่าวว่า ทักษะคติ หมายถึง ระเบียบของแนวคิด ความเชื่อ อุปนิสัย และสิ่งจูงใจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล มีลักษณะที่รวมตัวขึ้นหลังจากที่ได้มีการประเมินเป็นแนวโน้มไปในทางใดทางหนึ่งเสมอซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้จากการได้เกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ หรือสิ่งที่อ้างอิงถึงได้ เช่น บุคคล กลุ่มบุคคล สถาบัน สิ่งของ ค่านิยม เรื่องราวทางสังคม หรือแม้แต่ความนึกคิดต่าง ๆ เมื่อทักษะคติได้ก่อตัวขึ้นแล้วไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในทันที

2) ประเภทของทักษะคติ

บุคคลสามารถแสดงทักษะคติออกได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1) ทักษะคติเชิงบวก เป็นทักษะคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออก มีความรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตใจได้ตอบในด้านดีต่อบุคคลอื่น หรือเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่ง รวมทั้งหน่วยงาน องค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์กรและอื่น ๆ

2) ทักษะคติเชิงลบ คือ ทักษะคติที่สร้างความรู้สึกเป็นไปในทางเสื่อมเสีย ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือ ไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลงระแวงสงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหน่วยงาน องค์กร สถาบันและการดำเนินกิจการขององค์กร และอื่น ๆ

3) ทักษะคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องราว หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือต่อบุคคล หน่วยงาน สถาบัน องค์กร และอื่น ๆ โดนลินเชิง

ทักษะคติทั้ง 3 ประเภทนี้ บุคคลอาจจะมีเพียงประเภทเดียวหรือหลายประเภทรวมกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับความมั่นคงในเรื่องความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด หรือค่านิยมอื่น ๆ ที่มีต่อบุคคล สิ่งของ การกระทำ หรือสถานการณ์ เป็นต้น ยิ่งถ้าทักษะคติของบุคคลแต่ละคนถูกกระตุ้นให้แสดงออกมา ในรูปของความเห็นร่วมกันก็จะเปลี่ยนเป็น "สาธารณมติ" ไป

3) การเกิดทักษะคติ

เรนซิส ไลเคิร์ต (Rensis Likert) ได้ศึกษามูลเหตุของการเกิดทักษะคติของคน ซึ่งนับว่าเป็นผลการศึกษาที่เน้นถึงการเกิดทักษะคติตามหลักวิชาด้านการสื่อสารโดยเฉพาะ โดยได้สรุปข้อศึกษาไว้ว่า ทักษะคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทักษะคติต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้คนเกิดทักษะคติที่สำคัญ คือ

1) ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2) การติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่น (Communication from others) การได้รับการติดต่อจากบุคคลอื่น จะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นได้ เช่น เด็กที่เคยได้รับการสั่งสอนจากผู้ใหญ่ว่าทำอย่างนี้ดีอย่างนั้นไม่ดี ก็จะทำให้เด็กมีทัศนคติต่อการกระทำต่าง ๆ ตามที่ได้รับทราบมา

3) สิ่งที่เป็นตัวแบบ (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้เช่น เด็กมีความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ เมื่อเห็นว่าพ่อแม่แสดงออกว่าไม่ชอบสิ่งใดก็ตาม เด็กจะเลียนแบบ คือไม่ชอบสิ่งนั้นไปด้วย

4) ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มา และสนับสนุนให้คนเกิดทัศนคติบางอย่างขึ้นได้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526)

4) ลักษณะของทัศนคติ

1) ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละคน มิใช่เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด

2) ทัศนคติเป็นสภาพทางจิตใจที่มีอิทธิพลต่อการคิดและการกระทำของบุคคลเป็นอันมาก

3) ทัศนคติเป็นสภาพทางจิตใจที่มีความถาวรพอสมควร ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละบุคคลต่างก็ได้รับประสบการณ์ และผ่านการเรียนรู้มามาก อย่างไรก็ตาม ทัศนคติก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

5) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ซิมบาร์โด และคณะ (Zimbardo and others, 1977) กล่าวว่า ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะโดยวิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข่าวสารนี้อาจจะมาจากบุคคลอื่น หรือมาจากอุปกรณ์สื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของทัศนคติด้านความรู้หรือการรับรู้ (Cognitive Component) เป็นที่เชื่อกันว่า ถ้าส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน เช่น ถ้าส่วนประกอบของทัศนคติ

ด้านความรู้เปลี่ยนแปลง ก็จะมีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ (Affective Component) และส่วนประกอบด้านการปฏิบัติ (Behavioral Component) เปลี่ยนแปลงด้วย

แมคไกวร์ (McGuire, 1968) ได้อธิบายขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน คือ

- 1) การใส่ใจ
- 2) ความเข้าใจ
- 3) การยอมรับ
- 4) การเก็บเอาไว้
- 5) การกระทำ

แมคไกวร์ (McGuire, 1968) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ถ้ากระบวนการสื่อความหมายหรือการติดต่อข่าวสารทำให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแล้ว จะเกิดกระบวนการ คือการใส่ใจ ความเข้าใจ การยอมรับ การเก็บเอาไว้ และการกระทำในตัวผู้รับ การที่ขั้นตอนเหล่านี้จะเกิดในตัวบุคคลหรือไม่นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการ เช่น ความสามารถทางสติปัญญา ฐานะเศรษฐกิจ การศึกษา และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้อาจจะมีส่วนทำให้บางขั้นตอนไม่เกิดขึ้นได้

ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์นั้น มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ 3 ระดับ คือ

- 1) การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะมาจากข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาจมาจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
- 2) การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก การเปลี่ยนในระดับนี้จะมาจากประสบการณ์หรือความประทับใจ หรือสิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจ
- 3) การเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม (จุมพล รอดคำดี, 2532)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีส่วนเกี่ยวข้องกันโดยตรง ถ้าความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมถูกกระทบในระดับใดก็ตาม จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้งสิ้น นอกจากนี้ องค์ประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการสื่อสาร อาทิเช่น คุณสมบัติของผู้ส่งสาร ลักษณะของข่าวสาร คุณสมบัติของช่องทางการสื่อสาร และคุณสมบัตินของผู้รับสาร ล้วนมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้บุคคลต้องเผชิญปัญหา เหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย บางคนเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ง่าย แต่บางคนเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ยาก เพราะทัศนคติของบุคคลเมื่อเกิดขึ้นแล้ว แม้จะคงทนพอสมควร แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยการรับข่าวสารที่ทำให้เกิดการยอมรับในสิ่งใหม่ แต่จะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลนั้น ๆ

เฮอ์เบิร์ต ซี. เคลแมน (Herbert C. Kelman, 1965) ได้เสนอขบวนการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคล คือ

- 1) การยินยอม (Compliance) จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับอิทธิพลของผู้อื่น เพราะต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตนในทางที่ตนต้องการ
- 2) การลอกเลียนแบบ (Identification) จะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลยอมรับอิทธิพลของบุคคลอื่น เพราะต้องการสร้างพฤติกรรมของตนให้เหมือนกับบุคคลในสังคม
- 3) การที่บุคคลยอมรับพฤติกรรมในสังคมที่เหมาะสมกับค่านิยมที่มีอยู่ในตัวเราแล้ว (Internalization)

สรุปได้ว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่บุคคลแต่ละคนมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดแตกต่างกัน โดยเกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติที่แตกต่างกัน และทำให้แต่ละบุคคลนั้นเกิดทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปในทางที่ดีหรือไม่ดีแตกต่างกันด้วย การเรียนรู้จากแหล่งทัศนคติที่แตกต่างกัน และสภาพทางจิตใจของแต่ละบุคคลมีอิทธิพลต่อทัศนคติ และนำมาสู่การคิดและการกระทำที่แตกต่างกันได้ในที่สุด

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533) กล่าวว่า พฤติกรรม คือ การกระทำหรือพฤติกรรมใด ๆ ของคนเรา ส่วนใหญ่เป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีพื้นฐานที่มาจากความรู้ และทัศนคติของบุคคล การที่บุคคลมีพฤติกรรมแตกต่างกัน ก็เนื่องมาจากการมีความรู้ และทัศนคติที่แตกต่างกัน เกิดขึ้นได้ก็เพราะความแตกต่างอันเนื่องมาจากการเปิดรับสื่อ และความแตกต่างในการแปลความสารที่ตนเองได้รับ จึงก่อให้เกิดประสบการณ์สิ่งสมที่แตกต่างกัน อันมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคล

ปกิจ พรหมยาน (2531) ได้กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรือการตอบสนองของมนุษย์ต่อสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใด หรือสิ่งกระตุ้นต่าง ๆ โดยการกระทำนั้นเป็นไปโดยมี

จุดมุ่งหมาย และเป็นไปอย่างใคร่ครวญแล้ว หรือเป็นไปอย่างไม่รู้สึกรู้สีกตัวและไม่ว่าสิ่งมีชีวิต และบุคคลอื่นสามารถสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม

เพ็ญจันทร์ สุทธิพิเชษฐกุล (2534) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งบุคคลแสดงออกโดยผู้อื่นอาจเห็นได้ เช่น การยิ้ม การเดิน หรือผู้อื่นอาจเห็นได้ยากต้องใช้เครื่องมือช่วย เช่น การเต้นของหัวใจ พฤติกรรมทุกอย่างที่บุคคลแสดงออกนั้น มีผลมาจากการเลือกปฏิบัติหรือการตอบสนองที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดตามสถานการณ์นั้น ๆ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำที่ผ่านกระบวนการรวบรวมข้อมูล ประมวลผลข้อมูลที่ได้มาผ่านกระบวนการตัดสินใจเพื่อทำการเลือกสรรการกระทำที่คิดว่าถูกต้องและสมควรตามความคิดและพื้นฐานบุคลิกภาพ นิสัยของแต่ละบุคคล ก่อนที่จะเกิดพฤติกรรมนั้นบุคคลจะต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจที่สลับซับซ้อนต่างกัน

องค์ประกอบของพฤติกรรม

ครอนบาช (Crobach) ได้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเกิดขึ้นเพราะองค์ประกอบ 7 ประการ ต่อไปนี้ (ปกิจ พรหมายน, 2531)

1) ความมุ่งหมาย (Goal) เป็นความต้องการหรือวัตถุประสงค์ที่ทำให้เกิดกิจกรรม คนเราต้องทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการที่เกิดขึ้น กิจกรรมบางอย่างก็ให้ความพอใจหรือสนองความต้องการได้ทันที แต่ความต้องการหรือวัตถุประสงค์บางอย่างก็ต้องใช้เวลานานจึงจะสามารถบรรลุความต้องการ คนเราจะมีความต้องการหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน และมักจะเลือกสนองความต้องการที่รีบด่วนก่อน และสนองความต้องการที่ห่างออกไปในภายหลัง

2) ความพร้อม (Readliness) หมายถึง ระดับวุฒิภาวะ หรือความสามารถที่จำเป็นในการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ คนเราไม่สามารถสนองความต้องการได้หมดทุกอย่าง ความต้องการบางอย่างอยู่นอกเหนือความสามารถของเขา

3) สถานการณ์ (Situation) เป็นเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้เลือกทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ

4) การแปลความหมาย (Interpretation) ก่อนที่คนเราจะทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งลงไป เขาจะต้องพิจารณาสถานการณ์เสียก่อนแล้วตัดสินใจเลือกวิธีการที่คาดว่าจะให้ความพอใจมากที่สุด

5) การตอบสนอง (Response) เป็นการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการโดยวิธีการที่ได้เลือกแล้วในขั้นการแปลความหมาย

6) ผลที่ได้รับ หรือผลที่ตามมา (Consequence) เมื่อทำกิจกรรมแล้วย่อมได้รับผลจากการกระทำนั้น ผลที่ได้รับอาจตรงตามที่คาดคิดไว้ (Confirm) หรืออาจตรงกันข้ามกับความคาดหมาย (Contradict) ก็ได้

7) ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (Reaction to Thrashing) หากคนเราไม่สามารถสนองความต้องการได้ ก็กล่าวได้ว่าเขาประสบกับความผิดหวัง ในกรณีเช่นนี้เขาอาจจะย้อนกลับไปแปลความหมายเสียใหม่ และเลือกวิธีการตอบสนองใหม่ก็ได้

นักศึกษาด้านมานุษยวิทยาหลายท่านได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับพลังที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ได้ ดังนี้ (ประจวบ อินช็อค, 2520)

1) มนุษย์แต่ละคนมีแรงขับ และพลังที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ เพื่อความอยู่รอด และความมั่นคงในชีวิต อันเป็นความจำเป็นพื้นฐานของสัตว์ทั้งหลาย เช่น ความอยู่รอดในชีวิตประจำวัน

2) มนุษย์แต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่หล่อหลอมรอบตัว จึงมักจะต้องประพฤติปฏิบัติไปตามครรลองของสังคมแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายส่วนตัว

3) พลังทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์มากที่สุด ได้แก่ ครอบครัวของบุคคลผู้นั้นเอง เพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อนฝูง ตลอดจนกลุ่มอ้างอิงหรือผู้นำทางความคิดในชุมชน

4) ความจำเป็นเบื้องต้นของชีวิตมนุษย์ และประสบการณ์ได้หล่อหลอมให้เกิดเป็นรูปแบบของมนุษย์แต่ละคนที่เรียกว่า บุคลิกภาพ

5) แม้ว่ามนุษย์แต่ละคนจะมีบุคลิกภาพของตนเองก็ตาม เมื่อมนุษย์รวมกันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกันภายในสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน ก็ย่อมเกิดเป็นบุคลิกภาพของกลุ่มขึ้นได้ ซึ่งจะมีผลต่อการแสดงออกของกลุ่มด้วย เช่น จะพบว่าคนบางกลุ่มมีลักษณะก้าวร้าว รุกราน บางกลุ่มมีลักษณะหัวโบราณ ฯลฯ เป็นต้น

6) มนุษย์จะมีสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย ที่เขามีต่อโลกรอบตัวเขาออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเราจะสามารถสืบสาวไปถึงพลังภายในที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้น ๆ ได้ เช่น จากคำพูด วัตถุ การกระทำ ตลอดจนสิ่งที่สื่อถึงการกระทำทั้งในจิตสำนึก และภายใต้จิตสำนึก เช่น เราจะนึกถึงภาพของผู้ที่นิยมฟังเพลงสากลว่า เป็นบุคคลเช่นไร ซึ่งแตกต่างกับบุคคลที่นิยมฟังเพลงไทยเดิม

การศึกษาถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนเรานั้น นักจิตวิทยาได้เห็นพ้องต้องกันว่า จิตลักษณะที่ทำนายพฤติกรรมได้แม่นยำที่สุด คือ ทศนคติของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมนั้น

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ กับพฤติกรรม

ทัศนคติ (Attitude) เป็นดัชนีว่าบุคคลนั้นคิด และรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุ หรือ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึง พฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิตรของการประเมินเพื่อแสดงว่าชอบต่อประเด็นหนึ่ง ๆ (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2533)

แคทซ์ และสตอตแลนด์ (Katz and Stotland) ได้แยกส่วนประกอบของทัศนคติไว้ 3 ส่วนด้วยกัน คือ

1) ส่วนประกอบทางด้านความคิด หรือความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Component) ได้แก่ความคิดซึ่งเป็นส่วนประกอบของมนุษย์ในการคิด ซึ่งความคิดนี้อาจจะอยู่ในรูปใดรูปหนึ่ง แตกต่างกันไป

2) ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) ซึ่งเป็นตัวเร้า ความคิดอีกทอดหนึ่ง ถ้าหากบุคคลมีภาวะความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี ก็จะแสดงออกขณะคิดถึงสิ่งนั้น ออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน

3) ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) ซึ่งมีแนวโน้มไปในทางการกระทำ หรือพฤติกรรมในลักษณะที่ว่า เมื่อมีสิ่งเร้าก็จะเกิดปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น เช่น เมื่อบุคคลมีความรู้สึกในด้านบวก พฤติกรรมที่แสดงออกก็จะเป็นไปในทางที่ดี (ปาริฉัตร มั่นคง, 2534)

จะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลไม่มีความเข้าใจ หรือมีแนวความคิดที่เรียกว่า Concept เกี่ยวกับ สิ่งใดก็จะไม่สามารถมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นได้ การที่บุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่างกันไปก็เนื่องมาจากบุคคลมีความเข้าใจ หรือมีแนวความคิด (Concept) ต่างกัน

ดังนั้น ส่วนประกอบทางด้านความคิด หรือความรู้ ความเข้าใจ จึงนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบขั้นพื้นฐานของทัศนคติ และส่วนประกอบนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้สึกของบุคคล อาจออกมาในรูปแตกต่างกันทั้งในทางบวก และทางลบ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และการเรียนรู้ของความรู้สึกที่เกิดขึ้น ที่มีต่อวัตถุหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการให้ความคิดเห็นว่า สิ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินั้น เริ่มต้นด้วยองค์ประกอบที่สำคัญหนึ่ง คือ แหล่ง (Source) ของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ อาจจะเป็นบุคคลเดี่ยว กลุ่มบุคคล หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งทีก่อให้เกิดทัศนคติโดยตรง โดยทั่วไปแหล่งข่าวสารต่าง ๆ จะมีลักษณะแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถ ความเป็นที่สามารถดึงดูดความสนใจ ความคุ้นเคย ความเป็นมิตร จากการศึกษาพบว่า แหล่งข่าวสารที่มีความสามารถ มีความคุ้นเคย สามารถดึงดูดความสนใจ และมีอำนาจ จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมากกว่าแหล่งข่าวสารที่ไม่มีคุณสมบัติเหล่านี้ นอกจากนี้ องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น เนื้อหาของข่าวสาร (ความพิจารณาถึงภาษา ความยากง่าย ค่าที่ใช้ ฯลฯ) และตัวผู้รับ (เช่น ทักษะในการสื่อความหมาย ทัศนคติ ความรู้ระบบสังคม เป็นต้น) ก็เป็นองค์ประกอบในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (สุภาพงศ์ ระรวยทรง, 2535)

พฤติกรรม (Practice) เป็นการแสดงออกของบุคคลโดยมีพื้นฐานมาจากความรู้ และทัศนคติแตกต่างกันไป ความแตกต่างของความรู้ และทัศนคติเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างในการเปิดรับสื่อ และความแตกต่างในการแปลความสารที่ตนได้รับ จึงก่อให้เกิดประสบการณ์สั่งสมที่แตกต่างกันอันมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล โดยทั่วไป การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวพฤติกรรมนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจกชนไปจนถึงระดับสังคม การโน้มน้าวพฤติกรรมในทุกะดับของการสื่อสาร อาจผ่านสื่อโดยอาศัยวิธีการ ดังนี้ (สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร, 2533)

1) การปลุกเร้าอารมณ์ (Emotional Arousal) เพื่อให้เกิดความตื่นเต้นเร้าใจในการติดตามไม่ว่าด้วยภาพหรือเสียง

2) การเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ด้วยการแสดงความอ่อนโยน เสียสละและความกรุณาปราณี ก็อาจจะโน้มน้าวใจให้ผู้คนยอมรับได้

3) การสร้างแบบอย่างขึ้นในใจ (Internalized Norms) เป็นการสร้างมาตรฐานอย่างหนึ่งขึ้นเพื่อให้มาตรฐานนั้นปลูกศรัทธา และเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับสารที่จะต้องปฏิบัติตาม

4) การให้รางวัล (Reward) เช่น การลด แลก แจก แถม ในการโฆษณาเพื่อเป็นการจูงใจให้เลือกซื้อสินค้ายี่ห้อ นั้น ๆ และผลของโน้มน้าวด้วยวิธีการข้างต้น ก่อให้เกิดพฤติกรรมพื้นฐาน 2 แบบ คือ กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ หรือมีพฤติกรรมที่ต่อเนื่อง (Activation) หยุดยั้งพฤติกรรมเก่า (Deactivation)

ทั้งการกระตุ้น และการหยุดยั้งเป็นพฤติกรรมพื้นฐานที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมอื่น ๆ ตามมา ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การกระทำหรือพฤติกรรมใด ๆ ของคนเราส่วนใหญ่ ตามปกติมักเกิดจาก

ทัศนคติของบุคคลนั้น ทัศนคติจึงเป็นเสมือนทางเลือกของพฤติกรรม คือ เป็นเครื่องควบคุมการกระทำของบุคคล พฤติกรรมส่วนใหญ่ของคนถูกควบคุมด้วยทัศนคติของเขา ถ้าเราต้องการพยากรณ์ และควบคุมพฤติกรรมของคน เราต้องศึกษาเรื่อง "ทัศนคติ" อย่างกว้างขวางลึกซึ้งจากแนวคิดทฤษฎีในเรื่องของทัศนคติ และพฤติกรรม ทำให้ได้กรอบแนวคิดในการวิจัยว่า

"พฤติกรรมการแต่งกายล่อแหลมนั้น ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากทัศนคติของวัยรุ่นหญิงแต่ละคน"

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น

วัยรุ่น (Adolescence) มีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน คือ Adolescere ซึ่งมีความหมายว่า "การเจริญเติบโตไปสู่วุฒิภาวะ" วัยรุ่น (Adolescence) จึงหมายถึงช่วงระยะเวลาของการเจริญเติบโตจากการเป็นเด็กไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ ในมุมมองด้านวัฒนธรรม วัยรุ่นคือระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาคนอื่นซึ่งเป็นลักษณะของวัยเด็ก ไปสู่อิสระภาพในการปกครองตนเองที่เป็นลักษณะของวัยผู้ใหญ่ (วิมลพรรณ รวยรื่น, 2530)

Dorothy Rogers ได้ให้ความหมายของจิตวิทยาวัยรุ่นว่าเป็นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของบุคคลในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มากเป็นพิเศษ (ปราณี รามสูต, 2528)

ส่วนความหมายของคำว่าวัยรุ่น (Adolescence) แปลว่า การเจริญเติบโต ดังนั้นภาวะของวัยรุ่น ได้แก่ การเจริญเติบโตทั้งในด้านชีวะ สรีระ และจิตวิทยา โดยเด็กวัยรุ่นจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) เป็นวัยแห่งการเสริมสร้าง (Period of Reconstruction) คือ ความเจริญเติบโตทางร่างกายเป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น ความสูง น้ำหนัก เป็นต้น
- 2) เป็นวัยแห่งการเสริมสร้าง (Period of Transformation) คือ มีการเปลี่ยนแปลงในชีวิตทั้งทางร่างกาย ความสนใจ และความคิดเห็นต่าง ๆ
- 3) เป็นวัยที่มีความคิดอยากเป็นอิสระ (Period of Independence) คือ มีความคิดที่จะพึ่งตนเอง และคิดต่อต้านผู้ใหญ่ อยากลองดี ชอบความก้าวร้าว
- 4) เป็นวัยที่ต้องเผชิญปัญหา อาจเรียกว่าเป็นวัยวิกฤต ปัญหาย่างยากส่วนใหญ่เกี่ยวกับการปรับตัว เกิดความขัดแย้งอยู่ในใจ และการตัดสินใจเป็นไปอย่างรวดเร็ว วู่วาม และการแสดงออกด้านอารมณ์รุนแรง

นอกจากวัยรุ่นจะเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจแล้วยังเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วย (สุชา จันทรเอม, 2529)

Hurlock (1949) ได้ให้ความหมายของวัยรุ่นไว้ว่า วัยรุ่น คือ วัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นวัยแห่งการปรับตัวทางสังคม เป็นวัยแห่งปัญหา เป็นวัยที่มีความเคร่งเครียดทางอารมณ์ เป็นวัยที่มีการตัดสินใจรวดเร็วและรุนแรง ทศนคติในการมองโลกและทางสังคมอาจขัดแย้งกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่อาจจะไม่เข้าใจความรู้สึกของวัยรุ่น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา จากนิยามที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า วัยรุ่นเป็นช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และอารมณ์ โดยจะมีการเลิกพฤติกรรมเก่าที่เป็นแบบเด็กๆ และหันไปแสดงพฤติกรรมแบบผู้ใหญ่แทนที่

สุพัตรา สุภาพ (2548) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยรุ่นที่เปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่อยู่ระหว่างความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นวัยที่ย่างเข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาว เป็นวัยที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีผลกระทบต่อความเจริญทางด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น อารมณ์หวั่นไหวง่าย เต็มไปด้วยความเพ้อฝัน มีอุดมคติสูงส่ง มักจะมองสิ่งต่าง ๆ ในแง่ดี ดังนั้น ถ้าหากมีความผิดหวัง หรือไม่ได้ดังที่ปรารถนาก็จะเสียใจมาก ไม่ค่อยเดินทางสายกลาง เพราะถ้ารักก็รักสุดหัวใจ ถ้าเกลียดก็เกลียดสุดใจเช่นกัน นอกจากนี้ยังต้องการให้เพื่อนยอมรับ รักเพื่อนต่างเพศ รักความเป็นอิสระ ต้องการความอบอุ่น เป็นต้น

ราศรี ธรรมนิยม (2524) ได้อธิบายความหมายของวัยรุ่นไว้ว่า วัยรุ่นเป็นเวลาของการเจริญเติบโตทางกาย เป็นช่วงเวลาที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน เป็นช่วงเวลาที่เด็กจะแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเป็นช่วงเวลาแห่งสติปัญญา พัฒนาการและประสบการณ์ทางวิชาการต่าง ๆ และเป็นช่วงเวลาของพัฒนาการประเมินค่านิยมต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นนี้เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

แนวคิดจิตวิทยาวัยรุ่นในอดีตมักกล่าวว่า วัยรุ่นเป็นช่วงเปลี่ยนวัย เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่เปลี่ยนจากความเป็นเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ และเนื่องจากวัยรุ่นมีความอ่อนไหวทางจิตใจสูง จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆได้ง่าย จนนักวิชาการในหลายทศวรรษที่ผ่านมาเรียกว่าเป็น "วัยวิกฤต" แต่แนวคิดในปัจจุบันถือว่า การเปลี่ยนแปลงในช่วงวัยอื่นๆ ก็เป็นการเปลี่ยนวัยเช่นกัน แต่ช่วงวัยรุ่นมีความแตกต่างจากวัยอื่นๆ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงมากและรวดเร็วในทุกด้าน แต่ไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องเป็นวัยที่ "เต็มไปด้วยปัญหา" (สุชา จันทรเอม, 2529)

สรุปแล้ว วัยรุ่น คือ วัยหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งชีวิต เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม จากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ การเรียนรู้ของวัยรุ่นต่อสิ่งต่าง ๆ นั้นมีผลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมที่วัยรุ่นจะแสดงออก

พัฒนาการต่างๆ ของวัยรุ่นทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันและไม่แน่นอน เข้าใจได้ยาก และละเอียดซับซ้อน ทำให้พัฒนาการในระยะวัยรุ่นเป็นช่วงที่น่าสนใจมากช่วงหนึ่ง โดยสามารถแบ่งพัฒนาการของวัยรุ่นออกได้เป็น 1. พัฒนาการทางร่างกาย 2. พัฒนาการทางอารมณ์ 3. พัฒนาการทางสังคม 4. พัฒนาการทางความคิด 5. ความต้องการของวัยรุ่น และ 6. ความสนใจของวัยรุ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540)

2.2.1 พัฒนาการทางร่างกาย

สุชา จันทรเอม (2529) ได้อธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกายของวัยรุ่นไว้ดังนี้ คือ วัยรุ่นจะมีอัตราการเจริญเติบโตทางร่างกายช้าลงกว่าในวัยเด็ก รูปร่างจะเริ่มได้สัดส่วนแบบผู้ใหญ่ เด็กหญิงเมื่อมีอายุ 14 ปี จะเริ่มมีประจำเดือนคงที่ คือ การหมุนเวียนของประจำเดือนจะอยู่ในระหว่าง 28 - 30 วัน การเพิ่มทางด้านน้ำหนักยังคงดำเนินต่อไปแต่อยู่ในอัตราที่ช้าลงกว่าในวัยเด็ก ลักษณะทางเพศจะเติบโตอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ในเพศหญิง สะโพกจะผายออก มีเสียงแหลมเล็ก รังไข่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทรวงอกเริ่มได้ขนาดใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ และขนที่อวัยวะเพศจะมีเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

สำหรับเพศชายจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเมื่ออายุประมาณ 13 ปี การเข้าสู่ระยะของการแตกเนื้อหนุ่มจะเป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วงระหว่างอายุ 14 - 15 ปี โดยจะมีขนาดรูปร่างใหญ่ขึ้นอย่างเห็นได้ชัด มีการเจริญเติบโตทางส่วนสูงอย่างรวดเร็ว วัยรุ่นชายจะเริ่มมีส่วนสูงทันวัยรุ่นหญิงเมื่อมีอายุประมาณ 15 ปี และจะหยุดสูงเมื่ออายุประมาณ 20 ปี ลักษณะทางเพศเจริญขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การมีกล้ามเนื้อมากขึ้น ซึ่งช่วยให้ความเป็นเพศชายดูชัดเจนขึ้น มีขนตามแขนและหน้าแข้ง มีการเปลี่ยนแปลงของเสียงที่ห้าวขึ้น ร่างกายสามารถผลิตน้ำอสุจิได้ ซึ่งจัดเป็นสัญลักษณ์ของความมีวุฒิภาวะทางเพศโดยสมบูรณ์ของเพศชาย ทำให้สามารถสืบพันธุ์ได้ เช่นเดียวกับฝ่ายหญิง เมื่อมีประจำเดือนก็จะสามารถสืบพันธุ์ได้เช่นกัน

นอกจากนี้ การทำงานของอวัยวะภายในที่สำคัญอย่างหนึ่งของวัยรุ่น ได้แก่ บทบาทของต่อมไร้ท่อ ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อความเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ ต่อมไร้ท่อ (Ductless Gland) คือต่อมที่ไม่สามารถขับสารเคมีที่ผลิตขึ้นมาให้ไหลไปยังส่วนต่างๆ ของร่างกายได้เหมือนต่อมมีท่อต่างๆ เช่น ต่อมน้ำตา ต่อมเหงื่อ ต่อมน้ำลาย เป็นต้น สารเคมีที่ต่อมไร้ท่อขับออกมาเรียกว่าฮอร์โมน ซึ่งมีประโยชน์ในการกระตุ้นให้อวัยวะบางแห่งของร่างกายทำงานได้ดียิ่งขึ้น ฮอร์โมนจะไปหล่อเลี้ยงร่างกายได้โดยส่งผ่านไปทางกระแสโลหิตและน้ำเหลือง โดยทั่วไปวัยรุ่น

จะเป็นช่วงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรง ไม่เหน็ดเหนื่อยเหมือนวัยเด็ก วัยรุ่นมักจะหิวบ่อย กินจุ และชอบของหวานมาก ซึ่งจะทำให้น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

2.2.2 พัฒนาการทางอารมณ์

ศรีเรื่อน แก้วกังวาล (2540) อธิบายว่า ความเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตทางร่างกายมีผลกระทบต่อแบบแผนอารมณ์ของวัยรุ่น โดยวัยรุ่นจะมีอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงง่าย ลับสน อ่อนไหวไม่มั่นคง วัยรุ่นแต่ละคนจะเริ่มแสดงอารมณ์ประจำตัวออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ได้อย่างเด่นชัด เช่น อารมณ์ร้อน อารมณ์ขี้วิตกกังวล อารมณ์อ่อนไหวง่าย ขี้โอ้อวด เป็นต้น และอารมณ์ของวัยรุ่นจะยิ่งรุนแรงขึ้นในช่วงระยะวัยรุ่นตอนปลาย จนนักจิตวิทยาจำนวนมากเรียกอารมณ์ของวัยรุ่นว่าเป็นแบบพายุบูแคม (Storm and stress) คือ มีความรุนแรง เปลี่ยนแปลงง่าย ควบคุมอารมณ์ไม่ค่อยได้ บางครั้งพลุ่งพล่าน บางครั้งเก็บกด บางครั้งมั่นใจสูง บางครั้งไม่แน่ใจ บางครั้งเห็นแก่ตัว บางครั้งเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเป็นพิเศษ เป็นต้น วัยรุ่นจึงเกาะกลุ่มกันได้ดีมากเป็นพิเศษกว่าวัยอื่น ๆ เพราะเข้าใจและยอมรับกันและกันได้ง่าย อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นว่าวัยรุ่นทุกคนจะต้องมีสภาพของอารมณ์ที่ลึบสนหรือมีลักษณะเป็นพายุบูแคม โดยวัยรุ่นที่มีผู้ปกครองให้กำลังใจและเข้าใจ หรือวัยรุ่นที่ได้เรียนรู้พัฒนาการวัยรุ่น จะสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองได้ รู้จักปรับตัวยอมรับจุดด้อยจุดเด่นของตนเอง และดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

2.2.3 พัฒนาการทางสังคม

วิมลพรรณ รวยรื่น (2530) อธิบายว่า พัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่นมีลักษณะที่โดดเด่นคือ เป็นสังคมกลุ่มเพื่อนร่วมวัย วัยรุ่นจะเริ่มลดความเอาใจใส่กับบุคคลต่างวัย ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กกว่า และหันไปให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมวัยมากกว่าในระยะเวลาวัยเด็ก มีความผูกพันกับเพื่อนในกลุ่มมาก กลุ่มของวัยรุ่นมีทั้งเพื่อนเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศ วัยรุ่นที่สามารถเข้ากลุ่มเพื่อนได้จะมีชีวิตทางสังคมที่สนุกสนานมากกว่าวัยรุ่นที่ไม่มีกลุ่ม ระยะเวลาจึงเป็นช่วงการเริ่มต้นชีวิตกลุ่มที่แท้จริง (Gang age) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างรวดเร็วเป็นแรงกระตุ้นให้วัยรุ่นรวมกลุ่ม เพราะสามารถร่วมทุกข์ร่วมสุข แก้ไข และเข้าใจปัญหาของกันและกันดีกว่าคนต่างวัย อีกทั้งกลุ่มยังสนองความต้องการทางสังคมด้านต่าง ๆ ซึ่งวัยรุ่นต้องการมากในขณะนี้ เช่น การเป็นบุคคลสำคัญ การต่อต้านผู้มีอำนาจ การหนีสภาพน่าเบื่อของบ้าน เป็นต้น เมื่อเกิดการรวมกลุ่ม วัยรุ่นจะสร้างกฎระเบียบ ภาษา และประเพณีประจำกลุ่ม เพื่อใช้เฉพาะสมาชิกของ

กลุ่มเท่านั้น และสมาชิกในกลุ่มทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นอาจไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม วัยรุ่นที่เข้ากลุ่มและมีความจงรักภักดีต่อกลุ่ม จะรับเอาค่านิยม ความเชื่อ และความสนใจของกลุ่มมาปฏิบัติ การรวมกลุ่มทำให้วัยรุ่นมีความรู้สึกอบอุ่นใจ กล้าขัดขึ้นผู้ใหญ่ กล้าต่อต้านในสิ่งที่พวกเขาไม่เห็นด้วย การชักนำให้วัยรุ่นรวมกลุ่มกันเพื่อปฏิบัติกิจกรรมที่วัยรุ่นชอบจึงทำได้ง่ายกว่าวัยรุ่นอื่น ๆ ดังเช่น การเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญในประเทศไทยเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516

อีกทั้งเมื่อพิจารณาจำนวนกลุ่มเพื่อนของวัยรุ่นจะพบว่า วัยรุ่นบางคนอาจมีกลุ่มเพื่อนสนิทเพียงกลุ่มเดียว วัยรุ่นบางคนอาจมีกลุ่มเพื่อนสนิทมากกว่าหนึ่งกลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรมของเขา เช่น กลุ่มเพื่อนเรียน กลุ่มเพื่อนงานสังคม กลุ่มเพื่อนงานอดิเรก เป็นต้น กลุ่มของวัยรุ่นจะยังยืนกว่าในวัยเด็ก คือ จะไม่มีการเปลี่ยนกลุ่มบ่อย เพราะวัยรุ่นจะใช้เหตุผลและความคิดในการเข้ากลุ่มมากขึ้นกว่าในวัยเด็ก คือ จะไม่มีการเปลี่ยนกลุ่มบ่อย เพราะวัยรุ่นจะใช้เหตุผลและความคิดในการเข้ากลุ่มมากขึ้นกว่าในวัยเด็ก ความสัมพันธ์ในกลุ่มของวัยรุ่นจึงค่อนข้างยั่งยืน และอาจยั่งยืนไปจนเป็นผู้ใหญ่ ในบางครั้งอาจเกิดวีรบุรุษประจำกลุ่ม ซึ่งวัยรุ่นมักจะแสดงพฤติกรรมตามอย่างหรือมีความคิดเห็นที่คล้ายตามกับความคิดเห็นของบุคคลเหล่านี้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ การคลั่งคาราของวัยรุ่น การทำตัวให้เหมือนดาราในแง่ใดแง่หนึ่ง เช่น ทรงผม เสื้อผ้า บุคลิกลักษณะ เป็นต้น

นอกจากนี้ การรวมกลุ่มของวัยรุ่นเป็นไปตามธรรมชาติโดยไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว เช่น เป็นการรวมกลุ่มที่มีแนวคิด บุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ความสนใจ ค่านิยม สติปัญญา หรือ ความมุ่งหวังในชีวิตที่เหมือนกัน เป็นต้น กล่าวได้ว่ากลุ่มเพื่อนมีความสำคัญต่อชีวิต จิตใจ และอนาคตของวัยรุ่นอย่างมากที่สุด ฉะนั้นลักษณะชีวิตของกลุ่มจึงเป็นเครื่องชี้ชะตาชีวิตของวัยรุ่น เช่นเดียวกับที่ครอบครัวมีความสำคัญต่อการสร้างฐานชีวิตของบุคคลในระยะวัยทารกและวัยเด็ก

2.2.4 พัฒนาการทางความคิด

ในระยะวัยรุ่นจะมีการเติบโตทางสมองอย่างเต็มที่ จึงทำให้วัยรุ่นสามารถคิดได้ในทุก ๆ แบบของวิธีคิด ไม่ว่าจะเป็นการคิดแบบใช้เหตุผล หรือการสรุปความ หากวัยรุ่นได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างดีในช่วงวัยเด็ก ระยะวัยรุ่นนี้จะเป็นระยะที่วัยรุ่นจะแสดงความปรารถนาของตัวเองออกมาอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม คุณภาพทางความคิดของวัยรุ่นขึ้นอยู่กับคุณภาพของสมอง พันธุกรรม การเรียนรู้ในวัยที่ผ่านมา และบทเรียนทางวิชาการต่าง ๆ ที่วัยรุ่นได้มีโอกาสเรียนรู้

ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อนที่เชื่อหรือไม่เชื่อต่อพัฒนาการทางความคิดด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้วัยรุ่นมีลักษณะทางความคิดที่หลากหลาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (สุชา จันท์เอม, 2529)

รู้จักคิดเป็นเหตุเป็นผล ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ เหมือนในวัยเด็ก

รู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific thinking) ซึ่งหมายถึงลักษณะการคิดแบบวิเคราะห์ (Analyzation) วิพากษ์วิจารณ์ (Criticism) และคิดอย่างมีระเบียบแบบแผน (Systematic thinking)

สามารถตัดสินใจในเรื่องที่ซับซ้อนขึ้นกว่าในวัยเด็ก รวมทั้งสามารถค้นหาข้อมูลมาใช้ประกอบการตัดสินใจ

สามารถคิดเชื่อมโยงประสบการณ์ในอดีตเข้ากับปัจจุบัน และคาดการณ์หรือวางแผนการสำหรับอนาคตได้

สามารถคิดด้วยภาพความคิดในใจ คือ คิดโดยไม่ต้องเห็นตัววัตถุหรือสถานการณ์จริง ทำให้สามารถเข้าใจเรื่องนามธรรมต่าง ๆ ได้ เช่น ความดี ความรัก เป็นต้น

2.2.5 ความต้องการของวัยรุ่น

ช่วงระยะเวลาแต่ละวัยจะมีความต้องการที่โดดเด่นประจำวัยนั้น ๆ เช่น วัยเด็กจะต้องการเล่นสนุก วัยผู้ใหญ่ต้องการความสำเร็จในอาชีพการงาน เป็นต้น ลักษณะความต้องการที่โดดเด่นของวัยรุ่นมีมากมาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (Hilgard, 1962)

1) ต้องการความเป็นอิสระ ความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ต้องการอยู่ใต้คำสั่งหรือการบังคับของผู้ใด โดยเฉพาะบุคคลผู้มีอำนาจหรือผู้สูงวัยกว่า รวมทั้งพ่อแม่ผู้ปกครอง เพราะวัยรุ่นเชื่อว่าลักษณะที่เป็นเครื่องหมายของความเป็นผู้ใหญ่คือความเป็นอิสระจากผู้มีอำนาจเหนือตน

2) ต้องการความสนับสนุน (Approval) ทั้งจากผู้ใหญ่และเพื่อนร่วมรุ่น

3) ต้องการแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ ไม่ชอบความจำเจซ้ำซาก ดังนั้นวัยรุ่นจึงมักชอบฝ่าฝืนกฎระเบียบต่าง ๆ หรือทดลองสิ่งแปลกใหม่ เช่น แฟชั่นเสื้อผ้าแบบใหม่ และเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น

4) ต้องการความรู้สึกมั่นคง ชุ่นใจ และปลอดภัย

5) ต้องการความถูกต้องและยุติธรรม เพราะวัยรุ่นถือว่าความยุติธรรมเป็นลักษณะหนึ่งของความเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นวัยรุ่นจึงมักเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เรียกร้องความยุติธรรมทั้งในแง่ส่วนบุคคลและสังคม

6) ต้องการความงามทางร่างกาย ไม่ว่าจะวัยรุ่นชายหรือหญิงต้องการให้คนอื่นรู้สึกชื่นชมเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะของตนเอง เพราะคิดว่าความงามทางกายเป็นแรงจูงใจให้ตนสามารถเข้ากลุ่มได้ง่าย และเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งสามารถดึงดูดใจเพศตรงข้าม ฉะนั้นวัยรุ่นจึงใส่ใจต่อการออกกำลังกาย ลักษณะอาหารที่รับประทาน ทรงผม เสื้อผ้า เครื่องประดับ สุขภาพอนามัย ความงามทางร่างกายนับเป็นส่วนหนึ่งของความภูมิใจและมั่นใจในตัวเองของวัยรุ่น

7) ต้องการประพฤตินตามลักษณะทางเพศของตน ความต้องการในลักษณะนี้มีความลึกซึ้งมาก วัยรุ่นที่มีความรู้สึกว่าตนเอง "ไม่สมเป็นชายชาติตรี" หรือ "ไม่สมเป็นหญิงสาว" จะรู้สึกไม่แน่ใจและไม่สบายใจเกี่ยวกับตนเอง โดยทั่วไปทั้งวัยรุ่นหญิงและชายจะพยายามประพฤตินเพื่อให้ "ดูงดงามสมเป็นสุภาพสตรี" หรือ "ดูแข็งแรงบึกบึนสมเป็นชายชาติตรี" ตามแบบที่ตนนิยม ผู้ที่รู้ว่าตนเองมีลักษณะทางเพศที่เบี่ยงเบนก็มักจะรวมกลุ่มกับผู้ที่มิได้มีลักษณะคล้ายกัน สังคมในปัจจุบันมีการยอมรับกลุ่มคนเหล่านี้มากขึ้น การเป็นกลุ่มของคนลักษณะนี้จึงยิ่งเกาะกลุ่มแน่นแฟ้นและเปิดเผยยิ่งขึ้น

8) ต้องการเลือกอาชีพ วัยรุ่นโตพอที่จะมองเห็นความสำคัญของอาชีพ และเข้าใจว่าอาชีพนำมาซึ่งสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยหลักเกณฑ์ในการเลือกอาชีพของวัยรุ่นจะเกิดขึ้นได้ทั้งจากความต้องการของตนเอง จากพ่อแม่ผู้ปกครอง และอิทธิพลจากเพื่อน

เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่อยู่ระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ จึงมีลักษณะทั่ว ๆ ไป ดังนี้คือ (ประสาร ทิพย์ธารา, 2520)

1) เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ ความคิดเห็นและความสนใจ

2) เป็นวัยแห่งการเสริมสร้าง จะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะทางร่างกาย เช่น ด้านสมอง และน้ำหนัก

3) เป็นวัยที่ต้องการความเป็นอิสระ ต้องการพึ่งตนเองและมีแนวความคิดต่อต้านผู้ใหญ่ บางครั้งถึงกับมีการโต้เถียงกันอย่างรุนแรง

4) เป็นวัยที่ต้องการแสวงหาความรู้ อยากรู้ อยากเห็น จะทดลองทำในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ตนยังไม่เคยทำ

- 5) ต้องการปรัชญาชีวิต และแนวทางชีวิตของตน
- 6) เป็นวัยที่ต้องเผชิญปัญหามาก เพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญยิ่ง เป็นวัยแห่งความยุ่งยาก สับสน และการปรับตัว
- 7) เป็นวัยที่ต้องการความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจจากผู้ใหญ่ ไม่ชอบการลงโทษ ทั้งทางกายและจิตใจ

ลักษณะความต้องการเฉพาะบางประการของเด็กวัยรุ่น ที่มีผลไปสู่พฤติกรรม การแสดงออกของเด็กวัยรุ่นตามความเห็นของนักจิตวิทยาไทย มีดังนี้คือ (ปราณี รามสูต, 2528)

- 1) เด็กวัยรุ่นต้องการความรักทั้งในฐานะผู้ให้และผู้รับ
- 2) เด็กวัยรุ่นต้องการเสรีภาพในการคิดและการกระทำ ต้องการมีสิทธิในการปกครองตนเอง
- 3) เด็กวัยรุ่นต้องการความเสมอภาคทัดเทียมกับผู้อื่นในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม รูปร่างหน้าตา เสื้อผ้าเครื่องใช้ ฯลฯ
- 4) เด็กวัยรุ่นต้องการมีประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ อยากรู้ อยากรู้อเห็น อยากรลอง
- 5) เด็กวัยรุ่นต้องการทำให้ตนเองเป็นที่ประทับใจแก่ผู้อื่น จึงขบถสองกระแสเพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองและสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง นอกจากนี้สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ก็เป็นเสมือนกระแสสอง ทำให้เด็กพยายามที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงตนเองตามตัวอย่างที่เห็น สื่อมวลชนจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความต้องการของเด็กวัยรุ่น
- 6) ความสนใจของวัยรุ่น

2.2.6 ความคิดเกี่ยวกับอัตตา (Self) ของวัยรุ่น

วิมลพรรณ รวยริน (2530) อธิบายว่า ความคิดเกี่ยวกับตนเอง หรือ อัตตา (Self) ของวัยรุ่น คือ วัยรุ่นมักจะคิดและพยายามหาคำตอบว่าตัวเองคือใคร โดยวัยรุ่นจะรู้สึกหวั่นไหวและให้ความสำคัญกับคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่นเกี่ยวกับตนเองค่อนข้างมาก รวมทั้งใส่ใจเกี่ยวกับรูปร่างของตนเป็นอย่างมาก โดยเป็นผลมาจาก

- 1) แนวคิดในการประเมินตน การประเมินตนเองของวัยรุ่น หรือการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self concept) มักมาจากความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่บุคคลอื่นมีต่อตน มากกว่าที่วัยรุ่นจะประเมินหรือคิดเห็นด้วยตัวเอง วัยรุ่นมักคาดหวังว่าคนอื่น ๆ จะต้องรู้สึกชอบหรือไม่ชอบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเช่นเดียวกับตนเอง ดังนั้นหากพ่อแม่แสดงความไม่เห็นด้วยต่อคนตรีที่เขา

ชอบต่อเสื้อผ้าที่เขาสวมใส่ ต่อทรงผมที่เขาเลือกไว้ วัยรุ่นจะรู้สึกสับสน เมื่อวัยรุ่นพบปะกันจึงมักจะวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับทรงผม เสื้อผ้า รองเท้า คู่รัก ความสนใจ รสนิยมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อทดสอบว่าคนอื่นคิดเห็นต่อสิ่งนั้นอย่างไร คนอื่นรู้สึกกับตนอย่างไร แตกต่างกับความคิดและทัศนคติของตนอย่างไร

2) อัตตาใน 3 ลักษณะของวัยรุ่น อัตตา หรือตน (Self) ของวัยรุ่นอาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

2.1) Abiding self คือ ลักษณะบุคลิกภาพภายนอกของวัยรุ่นที่เห็นได้ง่าย เปลี่ยนแปลงง่าย เช่น รสนิยมในการแต่งตัว ทรงผม รองเท้า อาหาร เพื่อน และเพลงที่ชอบ เป็นต้น ส่วนนี้เป็นส่วนที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เป็นส่วนที่วัยรุ่นมักจะเปิดเผยให้ผู้อื่นได้รู้โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน

2.2) Transient self คือ บุคลิกลักษณะในด้านสติปัญญาความสามารถ เช่น ความสามารถในการเรียน ความสามารถทางดนตรี เป็นต้น

2.3) Personal fable เป็นส่วนของความคิดฝัน โลกส่วนตัว หรือจินตนาการที่เกินความจริง วัยรุ่นมักคิดว่าตนเองเป็นตัวเอกในเรื่องที่เขาคิดฝันขึ้น คนอื่น ๆ อาจจะไม่เข้าใจโลกส่วนตัวในลักษณะแบบนี้ของวัยรุ่น วัยรุ่นจึงมักเล่าหรือเปิดเผยโลกส่วนตัวด้านนี้ของตนเอง โดยการเขียนบันทึก (Diary) หรือบอกเล่าแก่เพื่อนสนิทที่ไว้วางใจจริง ๆ การที่วัยรุ่นชอบอ่านนวนิยาย เพื่อฝันหรือการ์ตูนต่าง ๆ เป็นการสนองตอบตัวตนในด้านนี้ ซึ่งบางครั้งลักษณะเช่นนี้อาจติดตัววัยรุ่นไปจนเป็นผู้ใหญ่ได้

2.2.7 การค้นหาและการเข้าใจตนเองของวัยรุ่น

วิมลพรรณ รวยริน (2530) อธิบายเพิ่มเติมว่า ความสนใจอยากจะรู้จักตัวเอง เป็นลักษณะธรรมชาติของพัฒนาการวัยรุ่น การค้นหาตัวเองมีแง่มุมที่หลากหลาย เช่น ความสนใจ รสนิยม ความถนัด ความสามารถที่แท้จริง ความชอบและไม่ชอบ เป็นต้น วัยรุ่นตอนต้นต้องการรู้จักตนเองในด้านสรีระร่างกายและการเจริญเติบโต เช่น สัดส่วนของร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป จากวัยเด็ก เป็นต้น ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของวัยรุ่นเป็นไปอย่างมากและรวดเร็ว การค้นหาตัวเองของวัยรุ่นจะลึกซึ้งขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนกลางและตอนปลาย เช่น ความเป็นเอกลักษณ์ของบุคคล บุคลิกภาพ เรื่องเพื่อนต่างเพศ การมีคนรัก เป็นต้น

นอกจากนี้ การค้นหาและเข้าใจตัวเองของวัยรุ่นด้านต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ซับซ้อนและยุ่งยาก ทั้งจากมุมมองของตัววัยรุ่นเอง และเพื่อนร่วมกลุ่ม รวมไปถึงบุคคลแวดล้อมทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และในสังคม โดยตัวตนของวัยรุ่นอาจเกิดจากบุคคลอ้างอิง วีรบุรุษ อุคมคติ ค่านิยม และปรัชญา

ชีวิต กว่าวัยรุ่นจะ "พบตนเอง" คือ เข้าใจตนเองชัดเจน อาจต้องประสบภาวะสับสนทางอารมณ์ไม่น้อย เช่น การหลงตัวเอง (ตีราคาตัวเองสูงเกินจริง) หรือการดูถูกตัวเอง (ตีราคาตัวเองต่ำเกินจริง) บุคคลควรที่จะต้องมีโครงร่างของ "ตน" สมบูรณ์ในระยวัยรุ่น คือ มีความเข้าใจในตนเองอย่างชัดเจน จึงจะสามารถเป็นบุคคลที่มีความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งจะส่งผลต่อชีวิตในอนาคต ภายหน้า มิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นบุคคลที่สับสนในตนเอง ไม่สามารถมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น รวมทั้งไม่มีความน่าเชื่อถือ และไม่สามารถมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่นได้

ปัญหาที่เกิดกับวัยรุ่นเกี่ยวกับการค้นหาตน

วัยรุ่นอาจพบปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการค้นหาตน เช่น

- 1) ไม่ทราบว่าจะค้นหาตนเองได้อย่างไร
- 2) ค้นหาตนเองไม่พบ
- 3) ตนเองที่พบไม่ใช่ตนเองที่แท้จริง เช่น เป็นตนเองในความคิดฝัน เป็นตนเองในรูปแบบที่เพ้อฝันหวัง หรือภาพลักษณ์ขวัญใจวัยรุ่นที่ตนนิยม
- 4) มีภาพลักษณ์เกี่ยวกับตนเองที่สับสน
- 5) ภาพลักษณ์ของตนเองที่พบเป็นภาพลักษณ์ที่ต่ำต้อยและเต็มไปด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจ
- 6) ค้นหาภาพลักษณ์ของตนเองอย่างผิดวิธี เช่น เสพยาเสพติดหรือทำผิดกฎหมาย เป็นต้น

โดยวัยรุ่นที่ไม่อยากค้นหาตนเองหรือหาตนเองไม่พบ คือ วัยรุ่นที่มี "ตน" สับสน เด็กวัยรุ่นเหล่านี้จะกลายเป็นปัญหาของครอบครัว ของสถาบันการศึกษาและสังคม ในรายที่ร้ายแรงก็อาจกลายเป็นอาชญากรรมหรืออันธพาลที่ก่อความสงบสุขของสังคม เป็นวัยรุ่นติดยาเสพติด เป็นต้น (Hilgard, 1962)

การที่จะช่วยลดปัญหาหรือวิกฤตการณ์ในการค้นหา "ตน" ของวัยรุ่นนี้จะต้องเข้าใจถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการค้นหา ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สุชา จันทรเฒ, 2529)

- 1) บุคลิกภาพของพ่อแม่ วิธีปฏิบัติต่อกันและกันของบุคคลในครอบครัว ทศนคติและค่านิยมของครอบครัวเป็นแบบฉบับในการหล่อหลอม "ตน" ซึ่งค่อย ๆ สั่งสมตั้งแต่ในระยวัยทารกจนกระทั่งถึงวัยรุ่น หากภาพของตนที่ได้สั่งสมมานี้โครงร่างมั่นคงตั้งแต่ต้น มีลักษณะตรงต่อ

ความเป็นจริง ตรงต่อความคาดหวังของบุคคลอื่น เช่น เพื่อน ครู ค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคม เป็นต้น การค้นหาตนเองและพบตนเองก็อาจไม่ก่อให้เกิดปัญหา

2) การเลียนแบบ ในการค้นหาตนเองนั้น วิธีหนึ่งซึ่งวัยรุ่นมักนำมาใช้คือ การเลียนแบบบุคคลที่น่านิยม ทั้งบุคคลในบ้านและนอกบ้าน ทั้งผู้สูงวัยกว่าหรือเพื่อนร่วมวัย เช่น ดารา นักร้อง เพื่อน นายกรัฐมนตรี เป็นต้น

3) สื่อมวลชน สื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือ โฆษณา หนังสือการ์ตูน มีบทบาทและอิทธิพลต่อการค้นหาตนเองของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก ชาวสารจากสื่อมวลชนบางลักษณะไม่เหมาะสมสำหรับการสร้าง "ตน" ของวัยรุ่น เนื่องจากสื่อมวลชนเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ต่อสาธารณชนในวงกว้างสำหรับคนทุกวัย วัยรุ่นจึงได้รับทราบและซึมซับองค์ประกอบในการสร้างตนและค้นหาตนเองในแง่มุมที่ไม่เหมาะสมตามวัยของตน เช่น ในสหรัฐอเมริกามีการวิพากษ์วิจารณ์กันมากกว่า ภาพยนตร์ทางโทรทัศน์ที่มีการยิงต่อสู้กันตลอดเรื่อง ส่งผลทำให้วัยรุ่นกลุ่มหนึ่งมีนิสัยเป็นอาชญากร เพราะเลียนแบบชีวิตตามที่ได้เห็นจากภาพยนตร์โทรทัศน์ เป็นต้น

การค้นหาตนเองและการค้นพบตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการปรับตัวอันยาวนานแต่เน้นหนักในช่วงวัยรุ่น บางครั้งวัยรุ่นจะรู้สึกว่าการค้นหาตนเองและการค้นพบตนเองต้องพบกับความเจ็บปวดเพราะเห็นข้อบกพร่องของตน บางคราวก็จะพบกับปมขัดแย้งของอารมณ์และจิตใจเมื่อต้องตัดสินใจเลือกทำ เช่น ยอมทำตามเพื่อนดี หรือจะเลือกยืนหยัดตามมโนธรรมของตน เพื่อจะคงความเป็นตนตามอุดมการณ์ เป็นต้น

2.3 ทฤษฎีวัฒนธรรมและวัฒนธรรมย่อย (Culture and Sub Culture)

2.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

งามพิศ สัตย์สงวน (2543) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า หมายความว่า ระบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ และยังมีผลผลิตที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น ทศนคติ ค่านิยม สิ่งของต่าง ๆ ที่คนทำขึ้นและความรู้ที่มีอยู่ร่วมกันในกลุ่มชนหนึ่ง ๆ และมีการถ่ายทอดไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม มโนภาพของวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องชี้แนะว่า วัฒนธรรมคือพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้ รวมทั้งผลผลิตที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วย ลักษณะของวัฒนธรรม คือ

1) วัฒนธรรม คือ สิ่งที่ต้องเรียนรู้ วัฒนธรรมคือพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์เริ่มเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่เกิดไปเรื่อย ๆ จนวันตาย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วก่อนเราเกิด เราเกิดมาในวัฒนธรรมใดก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในวัฒนธรรมนั้น การที่ประชากรของสังคมต่าง ๆ มีพฤติกรรมอย่างเดียวกันแตกต่างกันไปนั้น เพราะมีการเรียนรู้ที่แตกต่างไปตามวัฒนธรรมของตนเอง การกระทำดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ แตกต่างกันไป การเรียนรู้อาจจะมาจากการเรียนรู้แบบไม่รู้ตัวด้วย โดยผ่านสื่อกลางที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

2) วัฒนธรรมคือแบบแผนพฤติกรรม การกระทำแต่ละอย่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นแบบแผนขึ้น ไม่เพียงแต่พฤติกรรมของปัจเจกชนเท่านั้นที่มีแบบแผน พฤติกรรมระหว่างกลุ่มคนก็มีแบบแผนด้วย คือ อาจมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาหรือ ความสัมพันธ์แบบต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

3) วัฒนธรรมคือผลที่เกิดจากการเรียนรู้ ความคิดที่มาสู่มนุษย์ เป็นผลมาจากการเรียนรู้จากมนุษย์คนอื่น ๆ ในลักษณะต่าง ๆ ความสามารถของมนุษย์ ได้มาจากพฤติกรรมที่ผ่านมาในอดีตของมนุษย์ ขณะที่กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปเรื่อย ๆ รูปแบบของพฤติกรรมบางอย่างอาจจะเปลี่ยนไป

4) วัฒนธรรมคือสิ่งที่สมาชิกในสังคมมีอยู่ร่วมกัน ถ้าแบบแผนทางวัฒนธรรมสำคัญ ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันโดยสมาชิกทั้งหมดของสังคมหรือชุมชน เรียกชุมชนนั้นได้ว่าเป็นสังคมหรือชุมชนที่กลมกลืนกัน สมาชิกของสังคมเป็นพวกเดียวกันทั้งหมด (Homogeneous Sociology) แต่สังคมที่มีความแตกต่างกันไป แบ่งออกเป็นหลายพวก เรียกว่า (Heterogeneous Sociology) ซึ่งเป็นสังคมส่วนใหญ่ในปัจจุบัน

5) วัฒนธรรมทั่วไปและวัฒนธรรมย่อย (General Culture and Subculture) วัฒนธรรมทั่วไป หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทั่วไปของสมาชิกจำนวนมากในสังคม หรือเป็นวัฒนธรรมที่คนจำนวนมากในสังคมมีอยู่ร่วมกัน ส่วนวัฒนธรรมย่อย หมายความว่าถึงวัฒนธรรมที่ใช้ในกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น มักเป็นส่วนหนึ่งและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั่วไป แต่ในเวลาเดียวกันก็แตกต่างจากวัฒนธรรมทั่วไปด้วย

แบบแผนวัฒนธรรมบางอย่าง มีอยู่ร่วมกันเฉพาะกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมบางอย่างเท่านั้น กลุ่มคนดังกล่าวนอกจากจะปฏิบัติตามวัฒนธรรมทั่วไปแล้ว ยังปฏิบัติตามวัฒนธรรมย่อย ซึ่งเป็นของกลุ่มคนโดยเฉพาะอีกด้วย

6) บูรณาการทางวัฒนธรรม (Culture Integration) บางครั้งดูเหมือนว่าบางส่วนของวัฒนธรรมจะถูกดึงไปทิศทางต่าง ๆ กัน แต่โดยส่วนรวมแล้วมันมีแนวโน้มที่รวมกันเข้าอย่างกลมกลืนและส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างดีในระยะหนึ่ง ๆ

7) วัฒนธรรมคือระบบการปรับตัว วัฒนธรรมคือหนทางหลักที่สำคัญทำให้ประชากรมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้ โดยที่ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ส่วนของวัฒนธรรมที่ปรับตัวโดยตรงมากที่สุด คือส่วนของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปทรัพยากรต่าง ๆ ให้เป็นอาหารของมนุษย์หรือระบบเศรษฐกิจนั่นเอง

8) วัฒนธรรมให้คุณค่า วัฒนธรรมให้คุณค่าโดยผ่านค่านิยม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ค่านิยม คือ มาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยมาก ว่าสิ่งใดมีค่าน่าปรารถนา

9) วัฒนธรรมและความแตกต่างระหว่างปัจเจกชน วัฒนธรรมคือพฤติกรรมระดับกลุ่มคน (Group) ไม่ใช่ระดับปัจเจกชน (Individuals) วัฒนธรรมคือพฤติกรรมที่เป็นหลักในการดำรงชีวิตของสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคม จึงดูเหมือนว่ามีความแตกต่างในระหว่างหมู่ปัจเจกชนน้อยมาก แต่ในสังคมขนาดเล็ก ยังมีช่องว่างหรือทางเลือกให้ปัจเจกชนตัดสินใจเอาเองว่าจะมีพฤติกรรมอย่างไร ซึ่งจะทำให้ปัจเจกชนแตกต่างกันไปบ้าง สังคมไทยมีโครงสร้างแบบหลวม ๆ จึงเปิดโอกาสให้ปัจเจกชนมีความแตกต่างกันมาก

10) วัฒนธรรมหล่อหลอมบุคลิกภาพของปัจเจกชน จนทำให้ปัจเจกชนในสังคมนั้น ๆ มีบุคลิกภาพส่วนใหญ่ที่คล้าย ๆ กัน เกิดเป็นลักษณะประจำชาติ (National Character)

วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมจะมีความแตกต่างกัน (Cultural diversity) เพราะวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละสังคมเป็นผลผลิตของคนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน การสร้างวัฒนธรรมจึงต้องมีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมให้มีความแตกต่างกันมี 2 ปัจจัย คือ

1) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ อากาศ ภูมิประเทศ ประชากร พืช และสัตว์ เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ เทคโนโลยี ภาษา ความเชื่อ และการติดต่อสื่อสารกับวัฒนธรรมอื่นเป็นต้นความแตกต่างทางวัฒนธรรมสามารถมองเห็นได้เป็นทั้งในด้านเวลา และสถานที่ กล่าวคือ คนที่อยู่ในเขตอากาศหนาวย่อมมีวิถีชีวิตต่างกับคนที่อยู่ในเขตอากาศร้อน คนสมัยโบราณย่อมมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ต่างกับคนสมัยปัจจุบันแม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างกันด้านกายภาพและสังคม และส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมตามมา

แต่จากผลการศึกษาเปรียบเทียบทางด้านวัฒนธรรมของนักมานุษยวิทยาชื่อ จอร์จ เมอร์ด็อกซ์ (George Murdock) พบว่า วัฒนธรรมการทำอาหาร การกินเลี้ยง คติชาวบ้าน พิธีศพ ดนตรี และกฎหมาย ในหลายประเทศเหมือนกัน ความเหมือนกันของวัฒนธรรมนั้นเกิดจากลักษณะธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนด ทุก ๆ สังคมใช้ไฟสำหรับทำความร้อนและสร้างแสงสว่างเหมือนกัน ไม่มีคนในสังคมใดสร้างเครื่องมือเครื่องมือให้ทำงานได้โดยสิ้นธรรมชาติ และความเหมือนกันทางวัฒนธรรม (Cultural universals) ที่เห็นได้ชัดจนที่สุดก็คือ ทุกสังคมมีระบบการแต่งงาน ระบบครอบครัว ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ของสังคม แบ่งแยกการทำงาน ตามเพศ เป็นต้น

ความเหมือนกันของวัฒนธรรมและความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม เป็นผลทำให้มนุษย์มีการกระทำทางวัฒนธรรม จนเกิดสภาพการณ์ต่าง ๆ ของวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

1) คติถือชาติพันธุ์ของตนเป็นเกณฑ์ (Ethnocentrism) เป็นทัศนคติของคนที่ไม่เห็นว่าเชื้อชาติสังคมและวัฒนธรรมของตนดีกว่าหรือเจริญกว่าเชื้อชาติ สังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ การแสดงออกที่เห็นได้ก็คือ การดูหมิ่น รังเกียจ ไม่ยอมพหุติกรรม ความคิด และการกระทำของคนที่อยู่นอกกลุ่ม ข้อเสียของคติถือชาติพันธุ์ของตนเป็นเกณฑ์ก็คือ ทำให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมกับผู้อื่น เป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาทางสังคมเพราะสมาชิกในสังคมไม่ยอมรับการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี ส่วนข้อดีของคติถือชาติพันธุ์ของตนเป็นเกณฑ์ก็คือ เป็นปัจจัยสนับสนุนให้สังคมมีความเป็นระเบียบและมีความมั่นคง เพราะคนในสังคมเห็นวามบรรทัดฐาน และค่านิยมที่ตนมีอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีจึงร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติตาม

2) คติถือชาติพันธุ์ผู้อื่นเป็นเกณฑ์ (Xethnocentrism) จะมีลักษณะตรงข้ามกับคติถือชาติพันธุ์ของตนเป็นเกณฑ์ เพราะเป็นทัศนคติของคนที่ไม่เห็นว่าเชื้อชาติ สังคม และวัฒนธรรมของผู้อื่นดีกว่าหรือเจริญกว่าเชื้อชาติ สังคม และวัฒนธรรมของตน ทัศนคติแบบนี้ส่วนหนึ่งจะเห็นได้จากพฤติกรรมที่เรียกว่า "นิยมของนอก"

3) วัฒนธรรมย่อย (Subcultures) เป็นรูปแบบของค่านิยมและพฤติกรรมของคนกลุ่มหนึ่งที่ลักษณะเด่น และแตกต่างไปจากวัฒนธรรมหลักในสังคม วัฒนธรรมย่อยสามารถแบ่งออกได้ตามลักษณะของสังคมและสิ่งแวดล้อมดังนี้ คือ

- 3.1) วัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ
- 3.2) วัฒนธรรมย่อยทางอาชีพ
- 3.3) วัฒนธรรมย่อยทางศาสนา
- 3.4) วัฒนธรรมย่อยทางการเมือง

3.5) วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น

3.6) วัฒนธรรมย่อยตามชั้นทางสังคม

3.7) วัฒนธรรมย่อยตามอายุ

4) การล่าหลังทางวัฒนธรรม (Cultural lag) เป็นธรรมชาติของวัฒนธรรมที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแต่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดสภาพความไม่สมดุลกัน วัฒนธรรมบางส่วนอาจมีการปรับเปลี่ยนไปใช้สิ่งประดิษฐ์ใหม่ (Invention) หรือสิ่งที่เกิดจากการค้นพบใหม่ (Discovery) อย่างรวดเร็ว แต่วัฒนธรรมส่วนอื่น ๆ ยังไม่ได้ปรับเปลี่ยนให้ทันกัน หรือเมื่อมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในสังคม คนในสังคมย่อมจะเกิดการต่อต้านสิ่งใหม่ก่อนเป็นอันดับแรก และหลังจากนั้นจึงยอมรับเอามาใช้ถ้าเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อตน ซึ่งในสภาพการณ์ดังกล่าว นักสังคมวิทยาชื่อ วิลเลียม เอฟ. ออคเบิร์ต (William F. Ogburn) ได้บัญญัติคำศัพท์การล่าหลังทางวัฒนธรรม (Cultural lag) ขึ้นและให้ความหมายว่าการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม ที่เกิดจากวัฒนธรรมหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วหรือก้าวหน้ากว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำหรือการเข้ากันไม่ได้ของวัฒนธรรมตามมา โดยปกติแล้วในการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม วัฒนธรรมวัตถุจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทางและเป็นไปในลักษณะก้าวหน้า ซึ่งตรงข้ามกับวัฒนธรรมอวัตถุ และวัฒนธรรมวัตถุจะมีการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าวัฒนธรรมอวัตถุ การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดการล่าหลังทางวัฒนธรรมอาจมีลักษณะดังนี้

- 1) วัฒนธรรมวัตถุเปลี่ยนแปลงไม่สมดุลกับวัฒนธรรมอวัตถุด้วยตัวเอง
- 2) วัฒนธรรมอวัตถุอาจเปลี่ยนแปลงไม่สมดุลกับวัฒนธรรมวัตถุ
- 3) วัฒนธรรมอวัตถุเปลี่ยนแปลงไม่สมดุลกับวัฒนธรรมวัตถุ
- 4) วัฒนธรรมอวัตถุเปลี่ยนแปลงไม่สมดุลกับวัฒนธรรมอวัตถุด้วยตัวเอง

5) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural integration) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านการคมนาคมสื่อสาร และการเคลื่อนย้ายทางสังคม จะเป็นตัวนำให้วัฒนธรรมของสังคมหนึ่งเข้าไปอยู่ในอีกสังคมหนึ่งหรือที่เรียกว่า การติดต่อระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) หากวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกของสังคม ก็จะเกิดการบูรณาการทางวัฒนธรรมขึ้น การบูรณาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากการยอมรับตั้งแต่ระดับเล็ก ๆ ของแต่ละบุคคลจนไปถึงระดับใหญ่ทั้งสังคมก็ได้ ในการบูรณาการทางวัฒนธรรม ถ้าวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่

สามารถเข้ากันได้ดี คนในสังคมรับเอามาประพฤติปฏิบัติ ก็จะทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันไป

6) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural change) มีความหมายแตกต่างกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระเบียบแบบแผนธรรมเนียมประเพณีหรือแนวกำหนดพฤติกรรมมากกว่าอย่างอื่น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะพฤติกรรมสังคม (Social behavior) หรือการกระทำทางสังคม (Social action) อันสืบเนื่องมาจากการมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน (Social relations) มากกว่าอย่างอื่น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากปัจจัยภายในซึ่งเป็นผลมาจากความขัดแย้ง เกิดความคิดแบบใหม่ ๆ มีการเปลี่ยนค่านิยม ประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย หรืออาจเกิดจากอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างสังคมด้วยกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง ดังนั้นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมมี 2 ประการ คือ (สนิท สมัครการ ,2546)

1) การประดิษฐ์คิดค้น (Invention) ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเมื่อมนุษย์เกิดการค้นพบหรือมีความคิดใหม่ ๆ ก็จะมีการสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมทางวัตถุตามมา

2) การขอยืมหรือลอกเลียนแบบกันทางวัฒนธรรม (Cultural borrowing) ในยุคที่มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้รวดเร็วและกว้างขวางขึ้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมก็ดำเนินควบคู่ไปอย่างดี บางสังคมอาจเห็นว่าวัฒนธรรมของสังคมอื่นเป็นประโยชน์และเหมาะสมกับสังคมของตน ก็จะทำการขอยืมหรือลอกเลียนแบบมาใช้

วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคม แต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีที่สุดและเร็วที่สุด เพราะวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งจะมีความเหมาะสมกับสังคมหนึ่งเท่านั้น

2.3.2 วัฒนธรรมย่อย

ในสังคมหนึ่งๆ ย่อมมีวัฒนธรรมเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตโดยส่วนรวม แต่ทั้งนี้เนื่องจากสังคมนั้นประกอบขึ้นด้วยกลุ่มคนมากมาย ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่ผู้คนมีจำนวนมาก

มีอาณาบริเวณกว้างขวางก็ยังมีโอกาสให้แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างในวิถีการดำเนินชีวิตมากขึ้น นอกจากนั้นความแตกต่างในวิถีการดำเนินชีวิต ธรรมเนียมประเพณี ความคิด ความเชื่อ อาจแตกต่างออกไปเนื่องจากการรับเอาวัฒนธรรมอื่นเข้ามา ดังนั้นในแต่ละสังคม แม้จะมี วัฒนธรรมประจำสังคมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสังคม แต่ก็จะมีวัฒนธรรมซึ่งแต่ละกลุ่มได้ยึดถือเป็น วิถีในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไปบ้าง ลักษณะการยึดถือแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่แตกต่างกันไปนี้ ถือว่าผู้คนส่วนนั้นมีวัฒนธรรมย่อย (Subculture) ตัวอย่าง เช่น ในสังคม อเมริกันพวกฮิปปีซึ่งยึดถือปรัชญาในการดำเนินชีวิตอย่างง่ายๆ แต่งตัวง่ายๆ ไม่สนใจในเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายของตน และถือเสรีภาพทางเพศ ลักษณะนี้จัดเป็นวัฒนธรรมย่อยของสังคมอเมริกัน อย่างไรก็ตาม บุคคลเหล่านี้ก็จำเป็นต้องอยู่ในบรรทัดฐานหรือในวัฒนธรรมหลักของสังคมอเมริกัน มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาขึ้น

วัฒนธรรมย่อย ย่อมมีผลต่อสังคม อาจมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บางครั้งก็อาจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมได้ เช่น พวกที่ใฝ่ในลัทธิทางการเมือง หรือลัทธิทาง เศรษฐกิจที่สังคมนั้นไม่ยอมรับ ทำให้เกิดการขัดแย้งและพยายามทำลายล้างเพื่อแนวคิดหรืออุดม คติของพวกเขา แต่บางครั้งก็อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ ถ้าสิ่งๆที่ริเริ่มสร้างสรรค์ นั้นมีหลักการเหตุผล หรือแนวปฏิบัติเหมาะสมกับสภาพการณ์ในขณะนั้น (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2543)

2.3.3 ค่านิยม (Values)

ความหมายของค่านิยม (Values) นักสังคมวิทยาบางท่านอธิบายว่า "ค่านิยม" คือ ความคิด (Ideas) ในเรื่อง "สิ่งควรจะเป็น" (What ought to be) เช่น การที่คนเราปฏิบัติสิ่งหนึ่ง สิ่งใดลงไปนั้น ก็มักพิจารณาหาคำตอบให้กับตนเองก่อนว่า การกระทำดังกล่าวนั้นสมควรหรือไม่ และมีใครบ้างที่เขาปฏิบัติกันเช่นนั้น

ค่านิยม นับว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชื่อ ในทางศาสนา บุคคลที่ไม่เชื่อในศาสนา จะได้รับการตำหนิจากสมาชิกของสังคมอย่างรุนแรง "ค่านิยม" บางอย่างได้กลายมาเป็นกฎหมาย เช่น ค่านิยม ในเรื่อง "เสรีภาพ" ได้มีกฎหมาย บัญญัติรับรอง "เสรีภาพส่วนบุคคล" เอาไว้ เพราะฉะนั้น "ค่านิยม" จึงมีหน้าที่ตามกฎหมาย (Legitimizing Function) ด้วย

อนึ่ง "ค่านิยม" ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา กล่าวคือ "ค่านิยม" บางอย่างอาจ เสื่อมไป หรือมี "ค่านิยม" ใหม่บางอย่างเกิดขึ้นมา

ค่านิยมของสังคมไทย กล่าวได้ว่า ค่านิยมของสังคมไทยได้รับอิทธิพลมาจากระบบศักดินา (Feudal System) ในอดีต จากคำสอนของพระพุทธศาสนา และระบบการเกษตรกรรม อาจสรุปค่านิยมของสังคมไทย ได้ดังต่อไปนี้

เงิน นับตั้งแต่มนุษย์ได้รู้จักวิธีการใช้ "เงิน" เป็นตัวกลางของการแลกเปลี่ยน เงินได้กลายมาเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับและทุกคนปรารถนาจะได้มาเป็นเจ้าของ เพราะเงินสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนกับสิ่งของทุกชนิดที่มีอยู่ในโลกนี้ เงินก็เป็นค่านิยมที่สำคัญยิ่งของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่สังคมปัจจุบันกำลังชื่นชมใน "วัตถุนิยม" (Materialism) ทำให้เงินมีอิทธิพลที่จะบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่พึงปรารถนาของบุคคล พูดได้ว่าคนส่วนใหญ่กำลังหลงไหลในอำนาจของเงิน ดังมีคำพังเพยว่า "เห็นเงินแล้ววิ่ง"

อำนาจ ทุกสังคมยกย่องอำนาจ อาจกล่าวได้ว่า การต่อสู้ทางการเมืองเป็นการต่อสู้เพื่อ "อำนาจ" อย่างแท้จริง (Struggling for Power) สังคมไทยมีอดีตผูกพันกับระบบศักดินาย่อมจะยกย่องอำนาจ เพราะอำนาจเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการควบคุมสังคมในระบบดังกล่าว ในปัจจุบันนี้ อำนาจก็ยังคงเป็นค่านิยมที่สังคมไทยยอมรับ เพราะอำนาจอาจบันดาลให้ได้มาซึ่งเงิน เกียรติยศ ฯลฯ อำนาจจึงเป็นค่านิยมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยปรารถนาจะได้

ความสนุกสนาน สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ดังปรากฏหลักฐานในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" ซึ่งสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตที่สมบูรณ์พูนสุข ประกอบกับสภาพของงานและชีวิตในระบบการเกษตรกรรมมีส่วนสนับสนุนให้สมาชิกของสังคมในระแวกเดียวกันมีความผูกพันและความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในแบบปฐมภูมิ (Primary Relationships) กล่าวคือ กิจกรรมต่าง ๆ ได้รับความสนใจและความร่วมมือจากสมาชิกของกลุ่ม (Primary Group) เป็นอย่างดี และในการดำเนินกิจกรรมนั้นมักตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนุกสนาน หรือแฉ่งไว้ซึ่งความสนุกสนานอยู่ด้วยเสมอ เช่น การช่วยเหลือที่เรียกว่า "ลงแขก" ในการดำนาหรือเกี่ยวข้าว ทุกคนที่มาช่วยงานต่างก็ร้องรำทำเพลงกันสนุกสนาน นอกจากนั้น การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาก็นิยมมีการละเล่นและการรื่นเริงสนุกสนานประกอบอยู่ด้วยเสมอ "ความสนุกสนาน" จึงเป็นค่านิยมของสังคมไทยสืบมาจนปัจจุบันนี้ เช่น การรับน้องใหม่ การฉลองปริญญาบัตร การนัดพบเพื่อนร่วมรุ่น การเลี้ยงฉลองวันคล้ายวันเกิด การเลี้ยงฉลองการขึ้นบ้านใหม่ การเลี้ยงฉลองยศ ฯลฯ กิจกรรมดังกล่าวแสดงออกซึ่งความสนุกสนาน ทั้งสิ้น

ความสะอาดสวยงาม กล่าวได้ว่า คนไทยส่วนใหญ่ชอบความสะอาดสวยงาม ผู้เขียนเข้าใจว่า ค่านิยมในเรื่องความสะอาดสวยงามนี้คงได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมในเรื่องความเป็นไท อยู่บ้าง

คือ เมื่อรักความเป็นไทย ก็ย่อมมีอิสระเสรี (หรือความสะดวกสบาย) ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ คนไทยจึงนิยมความสะดวกสบายไปด้วย ความสะดวกสบายนี้เองทำให้คนไทยส่วนใหญ่มักไม่ชอบกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนมากนัก และมักจะถือความสะดวกสบายเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เช่น จะรู้สึกเบื่อหน่ายในการติดต่อกับสถานที่ราชการ (ซึ่งต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน) การรักความสะดวกสบายทำให้สังคมไทยไม่ค่อยมีระเบียบนัก

ความหรูหรา คนไทยมักนิยมการปฏิบัติที่แสดงออกถึงความหรูหราฟู่ฟ่าเพื่อบ่งถึงสถานภาพทางสังคมของตนว่า เป็นคนชั้นสูง เป็นคนมีเงิน หรือมีสถานภาพพิเศษทางสังคม เช่น การแต่งกายหรูหรา การจัดงานพิธีใหญ่โตมโหฬาร การมีรถเก๋งคันใหญ่ เหล่านี้เป็นต้น (ซึ่งในบางครั้งก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเขามาก็มี)

ความรักพวกรักพ้อง สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม เพราะฉะนั้น สมาชิกของสังคมจึงมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด คนไทยจึงมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเรา (In-Group) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน ความรู้สึกรักพวกรักพ้องจะมีมากขึ้น เช่น คนที่อาศัยอยู่ในคลอง 3 ก็จะมีรู้สึกรักพวกรักพ้องที่อาศัยอยู่ในคลองเดียวกัน เมื่อพรรคพวกเดือดเนื้อร้อนใจประการใด ก็จะเข้าช่วยเหลือทันที

ความสำคัญของค่านิยม กล่าวได้ว่า ค่านิยม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกของแต่ละสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สังคมจะเจริญก้าวหน้า(หรือเสื่อม) ไปในทิศทางใด ย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้น ๆ เพราะฉะนั้นค่านิยมจึงมีความสำคัญต่อความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมนั้น ๆ

2.4 ทฤษฎีการรับรู้ (Perception)

Bopry กล่าวว่า การสื่อสารของมนุษย์มีเพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์ที่เป็นวจนภาษา ยังมีการสื่อสารอีกจำนวนมากที่อยู่ในระดับของอวจนภาษาหนึ่ง ในระบบสัญลักษณ์ ที่สำคัญที่ใช้สำหรับการสื่อสารแบบอวจนภาษานั้นใช้กันอยู่ในการสื่อสารด้วยภาพ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้จากประสบการณ์รวมทั้งความคิดต่าง ๆ คนเรารับรู้ข่าวสารโดยการดูจากธรรมชาติและความจริงรอบ ๆ ตัวเรานั้นเอง และรับรู้ข้อมูลภาพจากรูปแบบต่าง ๆ ของการสื่อสาร ทั้งสองรูปแบบของการรับรู้ภาพมีพื้นฐานอยู่ที่การสังเกต ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ โทรทัศน์ ต่างก็ใช้ภาพเป็นสื่อมากกว่าใช้ภาษา ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์มากกว่าการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามรหัสจากภาพนั้นซับซ้อนและแตกต่างจากภาษา ซึ่งเราจะต้องมีแบบจำลองที่จะทำความเข้าใจลักษณะต่าง ๆ

ในการตีความสัญลักษณ์ เนื่องจากการตีความข้อมูลภาพต้องใช้รหัสการสื่อสารที่เปิดกว้าง เป็นความเห็นส่วนตัวจากผู้ชม หรือผู้สังเกตและต้องเข้าใจกระบวนการรับรู้ (มลินี นิคมณี, 2540)

การรับรู้เป็นกระบวนการที่มนุษย์จะเข้าใจสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง ที่ปรากฏกับประสาทสัมผัส ส่วนใดส่วนหนึ่งของเร การรับรู้เป็นสิ่งที่กำหนดความต้องการ แรงจูงใจ และการกระทำในทาง พฤติกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น การรับรู้จึงเป็นพื้นฐานระดับแรกที่ทำให้เราเข้าใจความหมายของ สัญลักษณ์ เป็นการเชื่อมความรู้สึกต่าง ๆ ของเราเข้ากับข้อมูลที่เป็นจริง สิ่งที่สำคัญก็คือ การสังเกตส่วนบุคคล และประสบการณ์ส่วนตัว เราเข้าใจสิ่งต่าง ๆ มากมาย เช่น ใบไม้ร่วง ร่องรอยบนหาดทราย รอยยิ้ม คิ้วขมวด ฯลฯ จากประสบการณ์ที่ได้จากชีวิตจริง เราสามารถเข้าใจ สัญลักษณ์และให้ความหมายโดยไม่ต้องใช้ภาษาก็ได้ คนเราสามารถสร้างโลกรอบตัว โดยใช้ ความรู้สึกมากมาย การรับรู้เป็นปัจจัยที่ช่วยอธิบายการเปิดกว้างขวางของกระบวนการตีความ รวมทั้งช่วยให้คนที่ขาดระบบการรับรู้ เช่น ตาบอด หูหนวก ให้สามารถเข้าใจได้ เป็นการทดแทน สิ่งที่ขาดหายไปได้ (วรเชษฐ หอมจันทร์, 2540)

สำหรับความหมายของการรับรู้ (Perception) นั้น **ปรมะ สตะเวทิน (2539)** ได้อธิบาย ว่า เป็นกระบวนการตีความหมายสิ่งที่เราพบเห็นในสิ่งแวดล้อม ส่วนความหมาย (Meaning) คือ สิ่งที่เกิดจากกระบวนการตีความหมาย หรือการรับรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เราจะมีความหมายต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร่อมขึ้นอยู่กับการที่เรารับรู้ (Perceive) หรือตีความหมาย (Interpret) สิ่งนั้นอย่างไร ในการรับรู้และตีความหมายสิ่งที่เราได้พบนั้น เรากระทำได้โดยอาศัยประสบการณ์ ของเรา ประสบการณ์ของเรามีอิทธิพลต่อการรับรู้และความหมายของเราต่อสิ่งที่เราพบ

ประสบการณ์ คือ สิ่งที่เรารับรู้, พบเห็น มีความหมาย และจดจำไว้ใช้ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ , ค่านิยม , ภาษา , ความรู้ , สถานะทางสังคม , ทัศนคติ , บุคลิกลักษณะ , ศาสนา , วัฒนธรรม , ขนบธรรมเนียม , ประเพณี , อาชีพ , ความต้องการ , อารมณ์ เป็นต้น เรารับรู้และตีความหมายสิ่งที่ เราประสบโดยอาศัยความหมายจากประสบการณ์ที่เรามีอยู่ หากสิ่งที่เราพบเห็นเป็นสิ่งใหม่ ซึ่งเรา ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน เราก็ทำให้สิ่งนั้นมีความหมายได้ด้วยการเลือก (Select) เพิ่มเติม (Add) บิดเบือน (Distort) หรือโยง (Relate) สิ่งนั้นให้เข้ากับประสบการณ์ของเรา ดังได้กล่าวแล้ว ว่าประสบการณ์ (Experience) มีอิทธิพลต่อการรับรู้ (Perception) และความหมาย (Meaning) ของคน แต่เนื่องจากคนแต่ละคนมีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ไม่มีใครที่จะมีประสบการณ์ เหมือนกันทั้งหมด ดังนั้นแต่ละคนจึงมีการรับรู้และความหมายต่อสิ่งที่พบเห็นแตกต่างกันไป (Severin, 1988)

เสรี วงษ์มณฑา (2528) กล่าวว่า การรับรู้เป็นกระบวนการในการตีความข่าวสาร เพื่อให้เกิดเป็นความเข้าใจ

ตรีรัตน์ นิลรัตน์ (2536) ให้ความหมายของการรับรู้ว่าเป็นกระบวนการตีความสิ่งที่เห็น สิ่งที่ได้ยิน และสิ่งที่รู้สึกด้วยประสาทสัมผัสอื่น ๆ เพื่อให้รู้ว่าเป็นอะไร สิ่งที่ได้รับมีทั้งที่เป็นวัตถุและมนุษย์ด้วยกัน และความเป็นไปในจิตใจของเรา ส่วนการรับรู้ทางสังคม หมายถึง การรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของบุคคล การรับรู้ลักษณะบุคคล การรับรู้ภาพพจน์ของกลุ่มบุคคล และการรับรู้ปรากฏการณ์ทางสังคม การรับรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาศัยการตีความที่ซับซ้อนมากขึ้น และผลที่เกิดจากการตีความก็เป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกทางสังคมเป็นโลกทัศน์ทางสังคม และได้อธิบายว่า การรับรู้ และความสนใจในการเก็บรักษาข่าวสารแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคลบุคลิกภาพ เพศ อายุ กลุ่มเพื่อน และลำดับชั้นในสังคม ตลอดจนช่วงเวลาของการเปิดรับข่าวสาร

นอกจากนี้จิตวิทยาสมัยใหม่ได้แสดงให้เห็นว่า การรับรู้เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน เปรียบการรับรู้ของมนุษย์เป็นกระบวนการทางร่างกายหรือเครื่องจักรกลอันยิ่งใหญ่ ตาและประสาทสัมผัสอื่น ๆ จะต้องทำงานคล้ายกับกล้องถ่ายรูปหรือเทปบันทึกเสียง การรับรู้จะเป็นผลตอบสนองโดยตรงระหว่างความเป็นจริงภายนอก (External Reality) กับการรับรู้ของบุคคล (Person's perception) หรือสิ่งที่อยู่ในใจ (Severin, 1988) จึงสามารถสรุปได้ว่า การรับรู้เป็นกระบวนการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับและแปลข่าวสารของแต่ละบุคคล คนสองคน อาจเปิดรับข่าวสารเดียวกันในสถานการณ์เดียวกัน แต่มีพฤติกรรมตอบสนองที่แตกต่างกันได้ เพราะแต่ละคน "มอง" สถานการณ์ต่างกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากแต่ละบุคคลมีกระบวนการทางด้านปริบททางสังคมที่แตกต่างกัน อีกทั้งความแตกต่างของกระบวนการการรับรู้ ซึ่งมีได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งเร้าที่มาอยู่ในรูปของข่าวสารเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับสิ่งแวดล้อมรวมทั้งเงื่อนไขภายในของแต่ละบุคคลอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นสภาพครอบครัว กลุ่มเพื่อน รายได้ที่ได้รับ สื่อองค์ประกอบประเภทอื่น ๆ

Severin (1998) ได้กล่าวถึงงานวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ว่า การรับรู้ได้รับอิทธิพลจากข้อสันนิษฐาน โดยอยู่บนพื้นฐานของภาพการจัดการของการรับรู้ (Transactional view of perception) ซึ่งอธิบายได้ว่า ทั้งผู้รับสารและโลกต่างมีส่วนร่วมในกระบวนการรับรู้ นักคิดด้านการจัดการได้กล่าวว่าการรับรู้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อสันนิษฐานของแต่ละบุคคล

วเรชชฐ หอมจันทร์ (2540) กล่าวว่า การรับรู้จะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับกระบวนการของผู้รับสาร จะทำหน้าที่ในการกลั่นกรองข่าวสารในการรับรู้ของบุคคล โดยมีองค์ประกอบดังนี้ ได้แก่

1) องค์ประกอบด้านจิตใจ นับเป็นองค์ประกอบแรกที่มีความสำคัญ เนื่องจากไม่ว่าข่าวสารจะมีอยู่มากมายเพียงใด หากผู้รับสาร ไม่มีความสนใจและไม่รับรู้ในข่าวสารนั้น ระบบของการสื่อสารเพื่อการรับรู้ก็จะไม่เกิดขึ้นเลย วิธีการที่จะสร้างกระบวนการแห่งการรับรู้ขึ้นมา นั้น การเลือกเปิดรับข่าวสาร) Selective Process (เป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ

1.1) การเลือกรับหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention) ผู้รับสารมีแนวโน้มที่จะเลือกสนใจข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ตามความสนใจและความต้องการ เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของตน และหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความรู้อาจเข้าใจหรือทัศนคติที่มีอยู่เดิม เพื่อไม่ให้เกิดภาวะทางจิตที่ไม่สมดุลหรือมีความไม่สบายใจที่เรียกว่า Cognitive Dissonance ฉะนั้นการลดหรือหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าวได้ ก็จะต้องแสวงหาข่าวสารเฉพาะข่าวที่สอดคล้องกับความคิดของตน

1.2) การเลือกรับรู้และตีความหมาย (Selective Perception and Interpretation) เมื่อบุคคลเลือกรับข่าวสารที่สนใจแล้ว ก็จะตีความหมายของข่าวสารที่ได้รับแตกต่างกันไปตามความเข้าใจ ทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความหวัง แรงจูงใจ สภาวะร่างกายหรือสภาวะอารมณ์ในขณะนั้น

1.3) การเลือกจดจำ (Selective Retention) บุคคลจะเลือกจดจำข่าวเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ หรือความเชื่อของตนเอง และจะเลือกจดจำเนื้อหาสาระของข่าวสารที่ได้รับด้วย ดังนั้นการเลือกจดจำเนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ จึงเท่ากับการช่วยเสริมให้ทัศนคติ หรือความเชื่อเดิมของผู้รับสารให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น การเลือกจดจำนั้นเปรียบเสมือนเครื่องกรองชั้นสุดท้ายที่มีผลต่อการส่งสารไปยังผู้รับสาร ในบางครั้งข่าวสารอาจจะถูกปฏิเสธตั้งแต่ขั้นแรก โดยการไม่เลือกอ่าน ฟัง หรือชมสื่อมวลชนบางฉบับหรือบางรายการ ในกรณีที่ผู้รับสารหลีกเลี่ยงไม่ได้ผู้รับสารก็อาจพยายามตีความข่าวสารที่ได้รับตามความต้องการของตนเอง แต่หากว่าข่าวสารนั้นไม่เปิดโอกาสให้ตีความหมายแตกต่างกันไปได้ ผู้รับสารก็ยังมีโอกาสปฏิเสธข่าวสารนั้นได้อีกเป็นชั้นสุดท้าย กล่าวคือ จะเลือกจดจำเฉพาะบางส่วนที่ตนเองสนใจหรือต้องการเท่านั้น



2) องค์ประกอบทางด้านสังคม เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมที่สามารถสร้างประสบการณ์ และการปลูกฝังทัศนคติ ความคิด รวมทั้งพฤติกรรมทั่วไปของผู้รับสาร องค์ประกอบที่สำคัญได้แก่

2.1) สภาพแวดล้อม นับเป็นสถาบันหนึ่งที่เกิดการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นตัวกำหนดสิ่งเร้า หรือตัวข่าวสารที่บุคคลควรจะได้รับหรือตอบสนองต่างๆ รวมทั้งการคาดคะเนผลจากพฤติกรรมที่แสดงออก

2.2) ครอบครัว นับเป็นสถาบันแรกที่มีความใกล้ชิดที่สุดของมนุษย์ ถึงแม้ว่าบทบาทของครอบครัวจะมีแตกต่างกันไป ภายใต้ระบบสังคมขนาดใหญ่ สังคมเมือง หรือสังคมชนบท แต่ครอบครัวกลับมีผลต่อการสร้างพฤติกรรม และการรับรู้ของแต่ละบุคคลได้เสมอ เนื่องจากครอบครัวเปรียบเสมือนสื่อกลาง เพื่อที่จะทำหน้าที่ควบคุมกำกับดูแลความประพฤติ จึงทำให้ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านกระบวนการทางด้านค่านิยม ทัศนคติ ความเข้าใจ

2.3) กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มบุคคลที่มีการพบปะกันเป็นประจำ การได้พบปะหรือพูดคุยทำให้เกิดการสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ การให้คำปรึกษา การสร้างกระบวนการความรู้สึกร่วมกัน และเป็นเสมือนการกำหนดพื้นฐานเส้นทางเพื่อเข้าไปสู่สังคมให้กับตนเอง บุคคลจะสามารถพบเพื่อนได้หลายรูปแบบ ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน เพื่อนสนิท เพื่อนต่างเพศ เป็นต้น

2.4) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี สภาพวัฒนธรรมของสังคมในแต่ละสังคมล้วนแต่เป็นเครื่องกล่อมเกลาระบวนการทางด้านความคิด ค่านิยม ทัศนคติ และสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาเพื่อดำเนินการจัดการกับรูปแบบพฤติกรรมของตนเองซึ่งพฤติกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดจะสามารถเชื่อมความสัมพันธ์จากช่วงอายุเวลาหนึ่งไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่งได้ หากสิ่งใดที่ขัดต่อวัฒนธรรมของสังคมอย่างรุนแรงก็จะได้รับการต่อต้านจากบุคคลในสังคมนั้น ก็ย่อมมีอิทธิพลต่อการรับรู้ในการบริโภคข่าวสารที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการบุคลิกภาพของบุคคลโดยจะกำหนดหรือวางเงื่อนไขว่าอะไรที่เด็กเกิดมาแล้วควรได้รับการสั่งสอน และอะไรบ้างที่แต่ละบุคคลจะต้องเรียนรู้ แต่ละวัฒนธรรมจะมุ่งหวังอบรมสมาชิกให้ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่เป็นที่ยอมรับภายในสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้วัฒนธรรมในแต่ละสังคมมักจะกำหนดไว้ว่า พ่อแม่จะต้องเลี้ยงดูบุตรของตน แต่วิธีการเลี้ยงดูจะแตกต่างกันไป บางครั้งอาจจะใช้วิธีการละมุนละม่อมหรืออาจใช้วิธีการรุนแรง ซึ่งผลลัพธ์ของการใช้วิธีการแต่ละแบบจะปรากฏที่พฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็ก และความแตกต่างของวัฒนธรรมในการเลี้ยงดูบุตร จะก่อให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่างกันไป

2.5) อายุ เพศ ระดับการศึกษา และรายได้ สามารถเป็นตัวกำหนดความสนใจในการแสวงหาข่าวสารของผู้รับสาร และมีส่วนในการสร้างองค์ประกอบทางด้านจิตใจ และองค์ประกอบทางด้านสังคม จึงทำให้เกิดกระบวนการในการเลือกสรรขึ้น เมื่อมีการรับรู้เกิดขึ้น การแสดงความคิดเห็นสามารถจำแนกเกิดขึ้นมาได้ มนุษย์จะต้องการความพร้อมที่จะสนองการเรียนรู้ ทุก ๆ สิ่งของการเรียนรู้จะต้องมีองค์ประกอบของวัฒนธรรม (Culture) ครอบครัว (Family) กลุ่มเพื่อน (Social group) และลักษณะทางบุคลิกภาพ (Personality) เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ

แคทซ์และคณะ (Katz and Others, 1973 อ้างในวรเชษฐ หอมจันทร์ :25) กล่าวว่า การรับรู้เป็นสิ่งที่เกิดจากความพึงพอใจที่จะเลือกรับสื่อ ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการ คือ

1) Mode คือ แบบหรือลักษณะของความต้องการ เช่น ต้องการให้เพิ่มมากขึ้น ต้องการให้ลดน้อยลง หรือต้องการให้ได้มา

2) connection คือ ลักษณะจุดประสงค์ของการติดต่อของบุคคลกับสิ่งภายนอก คือ การติดต่อเพื่อรับข่าวสาร ความรู้ การติดต่อเพื่อความพอใจ เพื่อประสบการณ์ทางอารมณ์ การติดต่อเพื่อความเชื่อถือ ความมั่นใจ ความมั่นคงและสถานภาพ การติดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์

3) Referent คือ บุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์โยงการติดต่อไปสู่ ได้แก่ ตนเอง ครอบครัว เพื่อนฝูง สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม

ศิริโสภาคย์ นูรพาเดชะ (2532) อธิบายถึงอิทธิพลที่มีต่อการรับรู้ของบุคคลประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ประการด้วยกันคือ

1) ลักษณะของสิ่งเร้า ได้แก่ ขนาด สี รส กลิ่น เป็นต้น ซึ่งคนเราจะสามารถรับได้โดยผ่านประสาททั้ง 5

2) ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับสิ่งแวดล้อม หากสิ่งเร้าใดขัดต่อการยอมรับทั่วไปของสังคม หรือไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยรอบตัวบุคคล สิ่งเร้านั้นก็จะได้ไม่ได้รับความสนใจ

3) เงื่อนไขภายในแต่ละบุคคล แต่ละคนจะรับสิ่งเร้าที่สอดคล้องกับกรอบแห่งความรู้ของตนเท่านั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกรอบแห่งความรู้ คือ ประสบการณ์ ทักษะ บุคลิกลักษณะ และแนวความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self Concept)

ประเภทของการรับรู้

Morgan C. (1966) และ King R. (1966) ได้แบ่งประเภทของการรับรู้ออกเป็น 5 ประเภท คือ การรับรู้ที่เกิดจากการเห็นการรับรู้ที่เกิดจากการได้ยิน การรับรู้ที่เกิดจากการสัมผัส การรับรู้ที่เกิดจากการได้กลิ่น และการรับรู้ที่เกิดจากการได้รับรส ซึ่งเป็นการรับรู้ที่เกิดจากระบบสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์นั่นเอง

บทบาทของการรับรู้ในการติดต่อสื่อสาร

Severin (1992) ได้อธิบายถึงผลของการเลือกรับรู้ของบุคคลว่า มีอิทธิพลมาจากความต้องการ ทักษะ และปัจจัยทางจิตวิทยาอื่น ๆ นอกจากนี้การเลือกรับรู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากแต่ละบุคคลมีการตอบสนองต่อเนื้อหาของสารเดียวกัน แตกต่างกันไปตามการให้ความหมายของบุคคล กระบวนการรับและตีความหมายของสารนั้น มีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ หรือการได้รับข้อมูลผ่านประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นการตอบสนองโดยตรงของบุคคลระหว่างความเป็นจริงภายนอก (External Reality) กับการรับรู้กับสิ่งที่มีอยู่ภายในใจของบุคคล และได้ชี้ว่าการรับรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนที่บุคคลจะเลือก จัดการ และตีความหมายสิ่งเร้า เพื่อนำเข้าสู่ความหมายและการรับรู้เกี่ยวกับโลกของบุคคล

การรับรู้สามารถแปรเปลี่ยนให้มีลักษณะกลับกลายเป็นความวิตกกังวล ความเกรงใจ หรือความรัก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนการสร้างข้อสันนิษฐาน (Hypothetical Constructs) การรับรู้จึงมีส่วนประกอบพื้นฐาน 3 ขั้นตอนเป็นตัวกำหนด คือ

- 1) ส่วนประกอบในเรื่องการรู้การเข้าใจ
- 2) ส่วนประกอบทางอารมณ์
- 3) ส่วนประกอบทางพฤติกรรม

โดยในกระบวนการสื่อสารเมื่อผู้รับสารเกิดความรู้อ จะมีการตอบสนอง (Response Factor) ต่อข่าวสารต่าง ๆ ตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นรับทราบ (Awareness Stage) หมายถึง บุคคลได้รับข่าวสารซึ่งอาจจะขัดแย้ง หรือสนับสนุนความรู้สึกนึกคิดเดิมของตน แต่ก็ยังไม่มีการปฏิเสธหรือตอบรับใด ๆ ทั้งสิ้นต่อข่าวสารที่ได้รับ

- 2) **ขั้นสนใจ (Interest Stage)** คือเมื่อบุคคลได้รับทราบข่าวสารแล้วอาจเกิดความสนใจที่จะรู้เรื่องราวต่อ หรืออาจปิดรับข่าวสารนั้นไปเลยหากไม่ตรงกับความสนใจ หรือความต้องการของตน
- 3) **ขั้นเข้าใจ (Comprehensive Stage)** เมื่อบุคคลนั้นได้ให้ความสนใจแก่ข่าวสารที่ได้รับมา ก็จะทำการศึกษาถึงข่าวสารข้อมูลนั้น เพื่อให้มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น พอที่จะสนับสนุนความสนใจเดิมที่ตนมีอยู่
- 4) **ขั้นยอมรับ (Yielding Stage)** เมื่อทำการศึกษาจนเข้าใจได้อย่างถ่องแท้จนเป็นที่พอใจแล้ว ก็จะเกิดการยอมรับในสิ่งที่ได้รับทราบมา ซึ่งจะนำไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติ
- 5) **ขั้นพฤติกรรม (Behavioral Stage)** คือ การที่บุคคลปฏิบัติตามการจูงใจของข่าวสารนั้นๆ

Herbert C. Kelman (1965) อธิบายถึง การเปลี่ยนแปลงสถานะแห่งการรับรู้ว่า การรับรู้สามารถเกิดขึ้นในทุกๆบุคคลภายใต้กระบวนการที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถจำแนกการเปลี่ยนแปลงระบบการรับรู้ การรับรู้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลยอมรับสื่อที่มีอิทธิพลต่อตนเอง และเพื่อมุ่งหวังให้เกิดความพึงพอใจจากบุคคลที่มีอิทธิพลนั้น และการที่บุคคลยินยอมทำตามคำสั่งที่อยากให้นั้น เพราะบุคคลแต่ละคนมีความคาดหวังว่าจะได้รับรางวัล หรือการยอมรับการรับรู้ที่เกิดขึ้น

การรับรู้สามารถสร้างให้เกิดรูปแบบของการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของบุคคลในสังคมและในเรื่องของการเลียนแบบหรือที่เรียกว่า Identification เป็นภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้น และเป็นผลมาจากการที่เขาต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี หรือที่พึงพอใจระหว่างตัวเขากับบุคคลหรือกลุ่มอื่น

ความสัมพันธ์นี้อาจจะออกมาในรูปของการรับเอาบทบาททั้งหมดของบุคคล หรือกลุ่มเป็นของตนและเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกัน โดยการรับรู้ของคนจะเปลี่ยนไปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าให้เกิดการเลียนแบบ กล่าวอีกนัยหนึ่ง หมายถึงการเลียนแบบเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ซึ่งสามารถผลักดันให้เกิดพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความดึงดูดใจของสิ่งเร้าที่มีต่อบุคคลนั้น การเลียนแบบจึงขึ้นอยู่กับพลัง (Power) ของแหล่งสารและเนื้อหารายละเอียดของพฤติกรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะความต้องการที่อยากจะเปลี่ยน (Internalization) โดยมักจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือกว่า เนื่องจากสิ่งนั้นตรงกับความต้องการภายในและค่านิยมของบุคคล และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยกระบวนการที่จะสอดคล้องกับค่านิยมที่เขาเคยมีอยู่เดิม

ในขณะที่เดียวกันการรับรู้สามารถส่งเสริมให้เกิดกลไก ในการสร้างความคิดเห็น (Opinion) ให้เกิดขึ้น ในลักษณะการแสดงออกของบุคคลด้วยคำพูดหรือการกระทำ การเกิดขึ้นของความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (Source Credibility) นั้นสามารถสร้างความคิดเห็นหรือโน้มน้าวใจให้ผู้อ่าน นำมาใช้ในการตัดสินใจที่จะกระทำบางสิ่งบางอย่างได้อย่างมีเป้าหมาย

ในทางการสื่อสารมวลชนกล่าวถึงการรับรู้ว่า สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการรับรู้ทางสังคม (Socialization) โดยเด็กและเยาวชนสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่สื่อมวลชนนำเสนอและการเรียนรู้ี้ จะขัดเกลาความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล นับตั้งแต่บุคคลนั้นเริ่มจำความได้ และสะสมไปเรื่อย ๆ ไปจนถึงการเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ และผลจากการเรียนรู้นั้นจะปรากฏออกมาเป็นบุคลิกภาพในแต่ละบุคคล

สื่อมวลชนสามารถสร้างระบบแห่งการรับรู้ และทำการเปลี่ยนแปลงกระบวนการความคิดเห็นต่อเด็กได้ การรับรู้ของเยาวชนเมื่อมีการรับในสิ่งที่สื่อมวลชนนำเสนอเข้ามามากขึ้นเรื่อย ๆ สามารถที่จะกระทบกระเทือนต่อระบบคุณภาพของสังคม วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม รวมถึงพื้นฐานการปกครองภายในครอบครัวได้ ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรม (Culture) ถือเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของบุคคลทุก ๆ คน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัฒนธรรมจึงมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับวิวัฒนาการ เชื้อชาติ ภาษา และศาสนา ที่เป็นส่วนประกอบ วัฒนธรรมสามารถเลียนแบบหรือสร้างขึ้นด้วยตัวของมันเองได้ โดยอาจจะสร้างขึ้นมาจากลักษณะของครอบครัว โรงเรียน วัด หรือสื่อมวลชน อาทิเช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ที่มีส่วนในการสร้างกระบวนการการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทั้งสิ้น

การรับรู้จะเกิดขึ้นอย่างน้อย 6 ทาง คือ

- 1) เรามองตัวเองอย่างไร
- 2) คนอื่นมองเราอย่างไร
- 3) เราคิดว่าคนอื่นมองเราอย่างไร
- 4) คนอื่นมองตัวเขาเองอย่างไร
- 5) เรามองคนอื่นอย่างไร
- 6) คนอื่นคิดว่าเรามองเขาอย่างไร

ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการรับรู้ได้ว่า เป็นกระบวนการทางจิตที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ได้ผ่านกระบวนการการเลือกรับสาร การจัดสรรเข้าด้วยกัน และการตีความสารที่ได้รับ ตามความ

เข้าใจและความรู้สึกของแต่ละบุคคล โดยทั่วไปการรับรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัวหรือไม่ตั้งใจ และมักเกิดตามประสบการณ์และการสั่งสมทางสังคม การรับรู้จึงเป็นกระบวนการที่เรียนรู้ได้ เด็กเมื่อเกิดมาจะสามารถรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ และการตอบสนองต่อความรู้สึกเหล่านั้นได้ (พัชนี เที่ยจรรยา, 2530 อ่างโนวเรชชฐ หอมจันทร์)

การเลียนแบบจากสื่อ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ว่าเมื่อคนเราได้เปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ แล้ว มักจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะและพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงต้องอาศัยแนวคิดเรื่องอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ด้วย โดยในที่นี้จะแบ่งอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) อิทธิพลของสื่อมวลชน โดยอาจสรุปแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของผู้รับสารได้ดังนี้ (ปรมะ สตะเวทิน, 2539)

1.1) อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่

- ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition) บุคคลจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และความโน้มเอียงที่จะประพฤติดังใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลผู้นั้นสัมผัสกับสื่อมวลชนก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

การเลือกรับสารของผู้รับสาร (Selective Process) บุคคลจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความเห็นและความสนใจของตน และจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับความเห็นและความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความตามความเชื่อและค่านิยม ที่ตนมีอยู่เดิมและเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดและความเชื่อของตน

อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวสารจากสื่อมวลชนอาจไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักจะสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย

ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspect) การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชนในสังคมเสรีนิยม ซึ่งมีเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็น และค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป และประชาชนก็มีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าควรเลือกสื่อมวลชนใดดี

1.2) อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชนเป็นผู้สนับสนุนเท่านั้น คือ สื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของบุคคลให้มีความเข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอ หรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

1.3) สื่อมวลชนอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนได้เพียงเล็กน้อย และมักเป็นทัศนคติที่ยังไม่มั่นคง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกหรือเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้ามนั้นเป็นไปได้ยาก อาจเปลี่ยนได้บ้างแต่ต้องได้รับข่าวสารเพียงพอ อย่างไรก็ตามอิทธิพลของสื่อมวลชนในด้านการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว

1.4) สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติให้แก่ประชาชนได้ ในกรณีที่บุคคลไม่เคยมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน โดยทัศนคติหรือค่านิยมใหม่จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นได้รับข่าวสารหรือเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ เกิดเป็นอิทธิพลในลักษณะสะสมไม่ใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลในทันที

ส่วนซิมบาริโดและไลพ์ (Zimbardo and Leipp, 1991) ได้กล่าวว่า การที่สารนั้น ๆ มีการเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ซ้ำ ๆ กันบ่อย ๆ จะทำให้เกิดความคุ้นเคยกับข่าวสารอันจะก่อให้เกิดความสนใจความเข้าใจและการยอมรับซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปตามเนื้อหานั้น ๆ หากเป็นเนื้อหาในทางดีมีการโน้มนำใจให้เกิดการกระทำตาม ก็จะมีการปฏิบัติตามคำแนะนำนั้น ๆ ในที่สุด

ประมะ สตะเวทิน ได้สรุปถึงอิทธิพลในด้านต่าง ๆ ของสื่อมวลชนไว้ดังต่อไปนี้ (ประมะ สตะเวทิน, 2539)

1) อิทธิพลต่อการซื้อของประชาชน โดยบรรดาผู้โฆษณามีความเชื่อว่าการโฆษณานั้น จะช่วยให้การขายสินค้าและบริการดีขึ้น

2) อิทธิพลทางการเมือง เช่น การเป็นผู้ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสนใจการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง และส่งเสริมให้ประชาชนออกไปเลือกตั้ง เป็นต้น

3) อิทธิพลต่อเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์และวิทยุ โดยจากผลการวิจัย พอจะสรุปได้ว่า อิทธิพลที่โทรทัศน์มีต่อเด็ก ได้แก่

- อาจเพิ่มความตื่นตัวของเด็ก
- อาจสร้างนิสัยรุนแรงและก้าวร้าวให้แก่เด็ก
- อาจทำให้เด็กรู้สึกลำบากในการที่จะอดใจรอสิ่งที่ปรารถนา

- เปิดโอกาสทำให้เด็กหลีกเลี่ยงจากความกดดันทางสังคมและไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม
 - ให้เกิดการเลียนแบบตามที่ได้เห็นในทีวี
 - อาจแทรกแซงและเบียดบังการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของเด็ก
- 4) อิทธิพลต่อธรรมเนียมโดยการช่วยยกระดับธรรมเนียมของประชาชนและมีส่วนทำให้วัฒนธรรมที่แสดงถึงธรรมเนียมที่ตกหล่นมาเป็นวัฒนธรรมของมวลชนด้วย
- 5) อิทธิพลด้านความบันเทิง ทำให้จิตใจคนพ้นจากความกดดัน บรรเทาความตึงเครียด สร้างความสุขและความสบายใจให้แก่ประชาชนโดยผ่านความบันเทิง
- 6) อิทธิพลต่อความก้าวร้าวรุนแรง ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้
- อิทธิพลต่อการเลียนแบบของผู้ชม
 - อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
 - อิทธิพลด้านการกระตุ้นทางกาย อันนำไปสู่การกระทำที่รุนแรงในเวลาต่อมา
 - ก่อให้เกิดกระบวนการของการอ้างความถูกต้อง หรือแนวโน้มที่ชอบความรุนแรง
- โดยถือเอาการกระทำทางโทรทัศน์เป็นแบบอย่างที่ต้องการ
- 7) อิทธิพลทางการศึกษา โดยความรู้และข่าวสารนั้นจะผ่านทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง
- 8) อิทธิพลต่อสังคมกรรมโดยมีผลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์ของบุคคลในสังคม
- 9) อิทธิพลต่อประชามติ โดยการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารและความคิดเห็นแก่ประชาชน ซึ่งการคัดเลือกข่าวสารนั้นมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลหรือประชามติของประชาชน

แมคโคบี (Maccoby) ยังได้อธิบายถึงสื่อมวลชนว่าเป็นตัวจัดหาประสบการณ์ที่เป็นอิสระไปจากการถูกควบคุมแบบที่ต้องเผชิญอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ในโลกของสื่อ เช่น โทรทัศน์ ได้เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถทดลองหาวิธีแก้ปัญหาได้หลาย ๆ วิธีโดยไม่ต้องถูกลงโทษ หรือไม่เสี่ยงต่อการเจ็บตัวเหมือนอย่างที่จะต้องพบพานหากมาแสดงออกในโลกแห่งความเป็นจริง นั่นคือสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นห้องทดลองในจินตนาการ (กาญจนา แก้วเทพ, 2541)

ในขณะที่ **ชรัมม์ (Schramm, 1973)** ได้กล่าวว่า เด็กได้เรียนรู้และตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อมวลชนนานาชาติ อย่างไรก็ตามเด็กจะต้องได้รับอิทธิพลดังกล่าวผ่านมาทางสถาบันครอบครัว โรงเรียนและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กเสียก่อน (ชูลีพร เหวงศักดิ์โสภาคย์, 2541)

2) อิทธิพลของสื่อบุคคล สื่อบุคคลในที่นี้ จะหมายถึง ตัวบุคคลที่นำพาข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งอาจจะเป็น

การติดต่อโดยตรงหรือการติดต่อโดยกลุ่มที่จะมีปฏิริยาโต้ตอบระหว่างกัน ซึ่งในการสื่อสารระหว่างบุคคลนี้มักประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 ขึ้นไป มาทำการสื่อสารกันในลักษณะตัวต่อตัว คือ ทั้งฝ่ายผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง ในขณะที่คนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร คนอื่น ๆ จะทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร โดยพอล ลาซาร์สเฟลด์ และเฮร์เบิร์ต เมนเซล (Paul Lazarsfeld และ Herbert Menzel) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสำคัญคือ มีการพูดคุยกันแบบเป็นกันเองและเป็นส่วนตัว ทำให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ฟังยอมรับความคิดของผู้พูดได้ง่ายขึ้น (สุมาลี ตั้งจิตต์ศีล, 2537)

การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ทั้งผู้ส่งเสริมและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ทันที มักจะให้ประโยชน์ในแง่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้ในเวลาอันรวดเร็ว และบ่อยครั้งที่เราใช้ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนอื่นโดยผ่านทางสื่อบุคคล ซึ่งผลของการศึกษาและวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล พบว่า สื่อบุคคลจะมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเหนือกว่าสื่อมวลชน จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าสื่อบุคคลนั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่าสื่อมวลชน

โรเจอร์ส และสเวนนิ่ง (Everett M. Rogers and Lynne Svenning, 1971) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของสื่อบุคคลไว้ว่ามีความสามารถในการเลือกผู้รับสาร ในการที่จะบริหารจัดการเลือกรับสารของผู้รับสารและปริมาณของปฏิริยาตอบกลับ (Feedback) สูงกว่าสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังมีประสิทธิผลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้วย

สวอนชรัมม์ (Schramm, 1973) ได้กล่าวว่ามีอิทธิพลของสื่อบุคคลนั้นจะเป็นไปอย่างไรไม่ได้ตั้งใจ มีการยืดหยุ่นและก่อให้เกิดความไว้วางใจ สื่อมวลชนมีบทบาทเพียงย้ำการตัดสินใจที่มีอยู่แล้วเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบการใช้สื่อแบบเจตนาในการสื่อสาร พบว่าความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมีอิทธิพลมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุ 2 ประการ คือ ครอบคลุมมากกว่า และมีอิทธิพลทางด้านจิตใจมากกว่า ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการติดต่อระหว่างบุคคลมีเหตุผล ไม่จงใจและสามารถยืดหยุ่นได้มากกว่าเมื่อต้องประสบการต่อต้านเพราะทำให้ได้รับผลตอบแทนก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ ในตัวผู้ส่งสารที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และมีประสิทธิภาพในการโน้มน้าวใจได้ โดยผู้รับสารไม่รู้สึกรังเกียจ (กรองทิพย์ จันแยม, 2537)

นอกจากนี้โรเจอร์ส (Roger, 1973) ยังได้เสนอตารางเปรียบเทียบคุณลักษณะของสื่อบุคคลและสื่อมวลชนได้ดังต่อไปนี้ (กรองทิพย์ จันแยม, 2537)

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบคุณลักษณะของสื่อบุคคล และสื่อมวลชน

ลักษณะ /คุณสมบัติ	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
1. การไหลของข่าวสาร	ยุคลวิถึ (Two Way)	เอกวิถึ (One-Way)
2. สภาพของการสื่อสาร	เห็นหน้ากัน	ผ่านสื่อ
3. ปฏิกริยาโต้ตอบที่อาจมีได้	สูง	ต่ำ
4. แนวโน้มที่การเลือกรับสารจะไม่เกิดขึ้น	สูง	ต่ำ
5. ความเร็วในการเข้าถึงผู้ฟังกลุ่มใหญ่	ช้า	เร็ว
6. ผลลัพธ์	สร้างและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ	เปลี่ยนแปลงความรู้

จากการเปรียบเทียบดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสื่อบุคคลและสื่อมวลชนนั้นจะมีประสิทธิผลต่างกัน กล่าวคือ สื่อมวลชนมักจะมีอิทธิพลในด้านการเปลี่ยนแปลงความรู้ และการรับรู้ซึ่งจะเป็นตัวเสริมความเชื่อ และทัศนคติที่มีอยู่เดิม ในขณะที่สื่อบุคคลจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้เปิดรับข่าวสารทั้งในด้านการสร้างและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ประสิทธิภาพของสื่อเฉพาะกิจ โดยทั่วไปสื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่หน่วยงานหรือองค์กรผลิตขึ้นมา โดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจงและมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม โดยสื่อเฉพาะกิจนี้ อาจเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมวลชน สื่อบุคคล หรือสื่อกิจกรรมก็ได้ ซึ่งในการเลือกใช้สื่อชนิดใดชนิดหนึ่งจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ เช่น พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของกลุ่มเป้าหมาย งบประมาณ ฯลฯ ทั้งนี้ อาดัมส์ (Adams, 1971) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ว่า สื่อเฉพาะกิจจัดว่ามีความสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสารและข่าวสารข้อมูล เพราะสื่อเฉพาะกิจจัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจจึงเป็นการให้ความรู้และข่าวสารที่เป็นเรื่องเป็นราวเฉพาะอย่างโดยมีกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้แน่นอน

สรุปแล้วการเปิดรับข่าวสารจากสื่อใด ๆ ก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันมีผลมาจากอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ ที่ผู้รับสารได้รับมานั่นเอง โดยที่สื่อบุคคลมักจะมีผลต่อความคิดและทัศนคติของผู้รับสารในขณะที่สื่อมวลชนมักจะมีอิทธิพลต่อผู้รับสารในแง่ของการเปลี่ยนแปลงความรู้ อันสามารถส่งผลในการเน้นย้ำทัศนคติของผู้รับสารได้

การเลียนแบบผ่านสื่อมวลชน

ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า ในขณะที่วิธีการเรียนรู้ของคนเรานั้นอาจจะเกิดจากการเรียนรู้โดยตรงด้วยตนเอง และการเรียนรู้โดยการสังเกตผู้อื่นนั้น ในชีวิตจริงของมนุษย์ สัดส่วนของการเรียนรู้โดยตรงด้วยตนเองนั้นมีอยู่ไม่มากนัก เราไม่จำเป็นต้องยื่นมือเข้าไปจับไฟด้วยตนเอง แล้วจึงจะรู้ว่าร้อน เราไม่จำเป็นต้องกระโดดลงไปจากตึกสูง เพื่อจะเรียนรู้ว่าการขาหักเป็นอย่างไร โดยส่วนใหญ่แล้ว การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว และสื่อมวลชนก็เป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอย่างยิ่งในการให้แบบอย่างการเรียนรู้จำนวนนับไม่ถ้วน ดังนั้นแม้ว่าสายสัมพันธ์เรื่องสิ่งเร้า-การตอบสนอง-การได้รางวัล อาจจะไม่ชัดเจนนัก ทั้งในเรื่องราวของตัวต้นแบบ (เราอาจจะไม่เห็นได้ชัดว่า การที่นางเอกเสียสละแบบนั้นจะทำให้ได้อะไรขึ้นมา) และทั้งในด้านตัวผู้เรียนรู้เอง (ดูหนังแบบนี้ไปแล้ว ไม่รู้จะได้อะไรขึ้นมา) แต่ทว่า การเรียนรู้ด้วยการสังเกตก็เกิดขึ้นได้อยู่เวลา

Bandura (1977) ได้รวบรวมวิธีการที่การเรียนรู้ทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ โดยผ่านตัวแทนจากสื่อมวลชน เอาไว้เป็น 3 แบบ คือ

Observation Learning ผู้ที่เปิดรับสื่อทุกชนิดย่อมรู้จักแบบแผนใหม่ ๆ ของการแสดงพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลาจากการนำเสนอของสื่อ เราทุกคนรู้ว่า การยิงปืนจะต้องทำอย่างไร ทั้ง ๆ ที่ในชีวิตจริงอาจจะไม่เคยเห็นหรือจับปืนเลยก็ได้ เรารู้แม้กระทั่งว่าถ้าจะจีตัวประกันบนเครื่องบิน จะต้องทำอย่างไร เพราะเราเคยดูหนังประเภทนี้มาหลายรอบแล้ว

Inhibitory Effects การที่ได้เห็นตัวต้นแบบถูกลงโทษเนื่องจากการกระทำบางอย่าง จะช่วยลดแรงจูงใจของผู้เลียนแบบที่จะทำตามให้น้อยลง (คล้าย ๆ จำนวนของไทยที่ว่า “ฆ่าไก่ให้ลิงดู”) เนื่องจากผู้เรียนรู้จะรู้สึกคล้ายกับว่าตนเองได้ถูกลงโทษเช่นกัน มีผลจากการวิจัยเชิงทดลองแสดงให้เห็นว่า เมื่อดูหนังที่ลงโทษผู้ใช้ความรุนแรง พฤติกรรมที่ชอบสอดรู้สอดเห็นหรือ พฤติกรรมต่อต้านสังคมทั้งหลาย ผู้ชมจะแสดงพฤติกรรมดังกล่าวในชีวิตจริงน้อยลง (นี่อาจจะเป็นเหตุผลว่าเพราะเหตุใด บรรดาหนัง Action ทั้งหลายจึงต้องลงโทษตัวร้ายในตอนจบ หรือละครโทรทัศน์ต้องมีแก่นเรื่องแบบทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว)

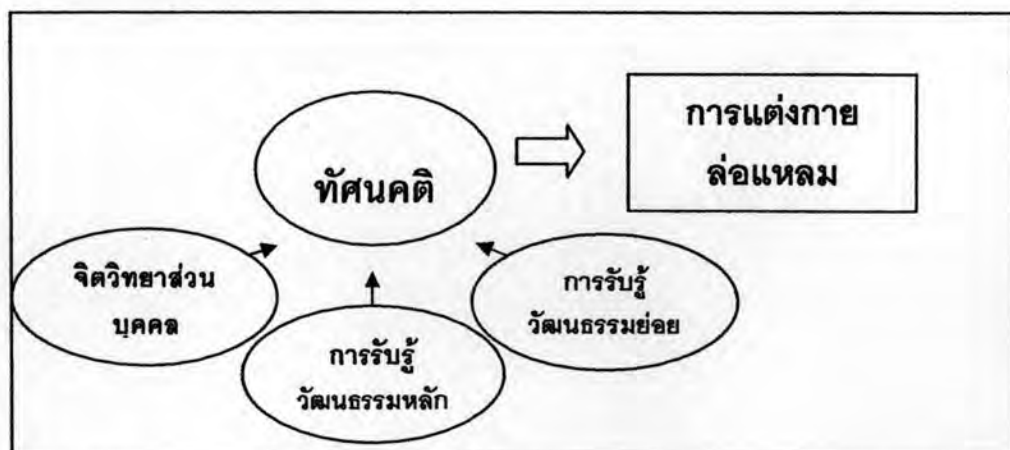
Disinhibitory Effects สำหรับสื่อมวลชนที่ให้แบบอย่างของตัวต้นแบบที่ได้รับรางวัล เนื่องจากกล้าแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมที่สังคมห้ามปรามมิให้ฝ่าฝืน ก็สามารถทำให้ผู้ชมเลียนแบบกระทำพฤติกรรมสวนกระแสสังคมให้มากขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น พระเอกที่ใช้ความรุนแรงแบบชาติสัมพันธ์

สามารถทำให้ตัวละครหญิง (รวมทั้งนางเอก) มารุมรัก มีการวิจัยเชิงทดลอง พบว่า เมื่อนำเอาภาพยนตร์ที่มีเรื่องเกี่ยวกับความกล้าบ้าบิ่นที่ทำพฤติกรรมที่ตามปกติสังคมห้ามปรามมาให้กลุ่มตัวอย่างชมแล้ว จะมีผลทำให้ผู้ชมลดความกลัวหมีอพนกสัตว์สี่ตัวเลือกชาน (เช่น งู) และเพิ่มความก้าวร้าวมากขึ้น

การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพราะหากการรับรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการทัศนคติ ซึ่งนำไปการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นด้วย หากเราแบ่งแยกการรับรู้ของบุคคลคนหนึ่งตามแนวคิดของวัฒนธรรม ก็อาจแบ่งได้เป็น การรับรู้ต่อวัฒนธรรมหลักในสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมแสดงออกไปในแนวทางเดียวกันและมักเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับ และการรับรู้วัฒนธรรมย่อย ซึ่งในบางครั้งอาจแตกต่างจากวัฒนธรรมหลักและถูกมองว่าไม่เหมาะสม ทั้งสองปัจจัยมีส่วนสำคัญต่อทัศนคติและการตัดสินใจของบุคคลแต่ละบุคคล และส่งผลต่อพฤติกรรมได้เช่น การแต่งกายล่อแหลมของวัยรุ่น ที่มีผลมาจากการรับรู้วัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อย

ดังนั้น การศึกษาวิจัยนี้จึงได้กำหนดกรอบการศึกษานกรอบแนวคิดที่ว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านจิตวิทยาซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคมด้านการรับรู้วัฒนธรรมหลัก และการรับรู้วัฒนธรรมย่อย มีผลต่อทัศนคติ และทัศนคติมีผลต่อการแต่งกายล่อแหลมของวัยรุ่นหญิงที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม



2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ฉัตรกุล ทองเกต (2539) ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์เนื้อหาวัฒนธรรมวัยรุ่นที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย ปี 2535 จำนวน 9 เรื่อง ที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมวัยรุ่นใน 2 มุมมอง คือ

1) วัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น พบว่าเนื้อหาโดยรวมของภาพยนตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นในด้านการเรียน ด้านการเที่ยวเตร่กับเพื่อน ด้านความรัก ซึ่งมีทั้งความรักที่สมหวังและผิดหวัง และด้านชีวิตครอบครัวของวัยรุ่น ซึ่งมีการนำเสนอถึงปัญหาภายในครอบครัวของวัยรุ่น ที่มีสาเหตุของปมปัญหาจากการเกิดช่องว่างระหว่างวัยของวัยรุ่น กับผู้ปกครอง และในตอนจบของเรื่องปัญหาต่าง ๆ ก็ได้รับการแก้ไขและคลี่คลายลงด้วยดีที่สุด

2) วัฒนธรรมเกี่ยวกับค่านิยมของวัยรุ่น ได้แก่ ค่านิยมด้านการแต่งกาย ด้านภาษา ด้านพฤติกรรมและด้านการบริโภค ซึ่งค่านิยมทางด้านแต่งกาย สรุปได้ว่า การแต่งกายของวัยรุ่นที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์ จะมีลักษณะที่เป็นอยู่จริงในชีวิตประจำวัน โดยแต่งตัวตามสบายและมีลักษณะคล้าย ๆ กันในกลุ่ม ซึ่งจะเป็นไปตามยุคสมัยนิยม เช่น วัยรุ่นในยุค พ.ศ. 2535 นิยมใส่หมวกแก๊ป ใส่แว่นตากันแดด ใส่เสื้อมีฮู้ด และเสื้อผ้าก็จะเป็นสีสะท้อนแสง เป็นต้น

ชิตกมล สังข์ทอง (2536) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวินัยในตนเองของวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวินัยในตนเองของวัยรุ่นที่สำคัญที่สุด คือ การเป็นตัวแบบของบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดู ดังนั้นจึงเห็นว่าบิดามารดาควรคำนึงถึงการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตนตั้งขึ้นอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับบุตร และจากข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนทางการฝึกวินัยให้กับเด็ก โดยใช้เหตุผล ความรัก ความเข้าใจ และที่สำคัญคือ การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตรรวมทั้งเป็นแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูบุตรตลอดจนสามารถเข้าใจในพฤติกรรมเกี่ยวกับวินัยในตนเองของเด็กว่าเกิดจากการกระทำเลียนแบบผู้ใหญ่ นอกจากนี้องค์ประกอบอื่น ๆ ของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมก็มีอิทธิพลต่อการมีวินัยในตนเองของวัยรุ่นด้วย เช่น กลุ่มเพื่อน โรงเรียน สิ่งแวดล้อมในกลุ่มชนที่เขาอาศัยตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ วัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนมากขึ้น กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลในด้านการเลียนแบบ เสริมแรงต่อการแสดงพฤติกรรมของวัยรุ่นด้วย สำหรับโรงเรียน ครูเป็นต้นแบบที่เด่นชัดมากสำหรับนักเรียนสื่อมวลชนทั้งด้านหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ ล้วนเป็นตัวแบบสัญลักษณ์ที่วัยรุ่นสามารถเรียนรู้ จากตัวแปรประเภทนี้

จึงส่งผลต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นทั้งทางบวกและลบ พ่อแม่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนในเรื่องวินัยของตนเองแก่วัยรุ่น ตลอดจนให้การเลี้ยงดู อย่างอบอุ่น

ธนินทร์ ติรณานนท์ (2539) ได้ศึกษาเรื่อง กรณีผลของการสื่อสารต่อการบริโภคสินค้าและบริการของคนไทยในกรุงเทพมหานคร กล่าวว่า การเผยแพร่ของสารจากสื่อตะวันตกส่งผลให้คนไทยผู้มีโอกาสในการเปิดรับสื่อตะวันตกเหล่านั้น ได้รับรู้ถึงความแตกต่างในแบบแผนการใช้ชีวิตของสังคมตะวันตก จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการใช้ชีวิตในสังคมไทยขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมการบริโภค เช่น การรับประทานแฮมเบอร์เกอร์แทนการรับประทานข้าว วัฒนธรรมการแต่งกาย ตัวอย่างหนึ่งที่ได้ชัดถึงผลกระทบจากการได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมการแต่งกายแบบตะวันตก คือ การนำเสนอสภาพหรือเรื่องราวแฟชั่นของต่างประเทศผ่านสื่อต่าง ๆ ประกอบกับลักษณะนิสัยของคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งพร้อมจะเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จึงทำให้เกิดความสนใจและแข่งขันกันในเรื่องของการแต่งกาย วัยรุ่นพยายามแต่งกายเลียนแบบตามแฟชั่น เช่น สวมเสื้อรัดรูปพอดีตัวกับกางเกงทรงทหาร หรือสวมกระโปรงยาวคลุม สวมรองเท้ากีฬา ฯลฯ

น้อยนภา สีนุบัติ (2530) ได้ศึกษาเรื่อง อิทธิพลของดิสโกเธคที่มีต่อเยาวชนวัยรุ่น กล่าวว่า ฝัับเป็นโลกส่วนตัวของวัยรุ่น ไม่ว่าจะทำอะไรก็สามารถทำได้ตามใจปรารถนา โดยไม่ต้องสนใจสายตาของผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่ เนื่องจากคนรอบข้างก็ต่างอยู่ในวัยเดียวกัน และมีพฤติกรรมร่วมไปในทางเดียวกัน พวกเขาจะเดินด้วยท่าทางที่แปลกประหลาดให้สุดเหวี่ยง แต่งกายด้วยเสื้อผ้าตามแฟชั่นใหม่ล่าสุด ที่เปิดเผยส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างเต็มที่ ทำทรงผมเป็นรูปร่างสีเส้นต่าง ๆ ตีมสุรา สูบบุหรี่ หรือออกจุกกัน ก็ไม่มีใครเข้ามาตำหนิติเตียน ไม่มีแม้แต่สายตาใดที่มองมาที่เขาอย่างแปลกประหลาด วัยรุ่นหญิงที่ไปเที่ยวฝัับ จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทันสมัย มีรูปแบบสวยงามและแตกต่างไปจากเสื้อผ้าที่พวกเขาสวมใส่ในตอนกลางวัน ไม่ว่าจะเป็นแบบสายเดี่ยว เกาะอก ซึ่งดูค่อนข้างเปิดเผย พวกเขาจะรู้สึกภาคภูมิใจ และพอใจเมื่อมีผู้ชายเข้ามาพูดคุยด้วยหรืออยากจะทำความรู้จัก เพราะนั่นแสดงถึงว่า เธอเป็นที่สนใจของเพศตรงข้าม ซึ่งไม่จำเป็นว่าเธอจะต้องตอบรับกับคำทักทายนั้นทุกครั้งไป เธออาจจะเลือกที่จะสนทนากับชายหนุ่มที่หน้าตาดี แต่งกายดี หรืออาจปฏิเสธที่จะไม่สนใจใครเลย ในห้องน้ำของฝัับ บางแห่งจะมีการจัดเตรียมเครื่องสำอางสำหรับเด็กวัยรุ่นเข้าไปเสริมแต่งกัน อาทิ เช่น ลิปสติก แป้งผัดหน้า หวี เจลสำหรับทามผม เพื่อเอาใจลูกค้าสาว ๆ ให้ดูดีอยู่เสมอเมื่อมาเที่ยวที่ฝัับ

เบญญา รักพงษ์ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง วัยรุ่นในสังคมเมืองเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม การเรียนรู้ทางตรง ได้แก่ การอบรมสั่งสอน ซึ่งส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของ

ครอบครัว และโรงเรียน ซึ่งกระทำโดยกลไกของสถาบันซึ่งได้แก่ พ่อแม่ ครูญาติ และครู ในขณะที่เดียวกันวัยรุ่นก็จะเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมทางอ้อมไปด้วย คือ การสังเกต และเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านี้จากตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมของสถาบันต่าง ๆ และจากสื่อมวลชน กลไกการเรียนรู้ทางสังคมของวัยรุ่นได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน มีบทบาทแตกต่างกัน กล่าวคือ ครอบครัวมีบทบาทในการขัดเกลาพฤติกรรมทางสังคมให้แก่วัยรุ่นในทุกเรื่อง แต่ปัจจุบันมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นน้อย เนื่องจากผู้ถ่ายทอดคือ พ่อ แม่ ไม่มีเวลาใกล้ชิดเด็กพอ ส่วนโรงเรียนก็เช่นกัน ครูในปัจจุบันนี้ไม่มีเวลาเอาใจใส่นักเรียน และไม่ปรับตัวเข้าหาเด็กก่อให้เกิดช่องว่าง ทำให้เด็กไม่ศรัทธาและไม่เลื่อมใสครู ทำให้การเรียนรู้ไม่มีประสิทธิภาพ กลุ่มเพื่อนเป็นตัวแทนการขัดเกลาที่มีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมากที่สุดนี้เพราะว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการเพื่อน ต้องการยอมรับ เพื่อนซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกันช่วยให้เข้าใจความรู้สึกจึงสามารถชักชวนให้คล้อยตามและมีพฤติกรรมที่คล้ายกัน และสถาบันสุดท้าย คือ สื่อมวลชน ซึ่งเป็นกลไกการเรียนรู้ทางอ้อมที่สำคัญมาก เพราะลักษณะของสื่อที่มีเทคโนโลยีสูง การถ่ายทอดที่ทันสมัย แบนเนี่ยนผ่านเนื้อหาและต้นแบบที่เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง แรงจูงใจและความต้องการเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้วัยรุ่นเกิดการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมเป็นสำคัญ โดยต้องการได้รับการยอมรับ การชมเชยจากกลุ่มที่ตัวเองสังกัดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับโอกาสการเรียนรู้ของวัยรุ่น ถ้ามีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรอบข้างได้ดีก็ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ในทางตรงกันข้าม ถ้าเข้ากับคนอื่นไม่ได้ก็จะปิดกั้นการเรียนรู้ของวัยรุ่นผู้นั้นด้วย ส่วนคุณลักษณะเฉพาะตัวของวัยรุ่นจะเป็นปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมที่แตกต่างกัน วัยรุ่นที่มองการณ์ไกลจะกระตือรือร้นในการเรียนรู้ส่วนวัยรุ่นที่เฉื่อยชากับสิ่งรอบข้าง ก็จะมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นหล่อหลอมให้วัยรุ่นเรียนรู้กฎเกณฑ์ค่านิยมที่ต่างกัน

พิรฤดา พจนพิสุทธิ์ (2539) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาพยนตร์กับการตัดสินใจชมภาพยนตร์ของวัยรุ่น กล่าวว่า สำหรับบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อวัยรุ่นนั้น พบว่าวัยรุ่นไทยในปัจจุบันมักจะทำให้ความสนใจและใช้เวลาไปกับการเปิดรับสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ทั้งการอ่านนิตยสาร ฟังวิทยุ ชมโทรทัศน์ และชมภาพยนตร์ สารเกี่ยวกับสังคมตะวันตกที่ถูกนำเสนอในรูปแบบความบันเทิง ผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะทางโทรทัศน์ และวิทยุ ซึ่งนอกจากความบันเทิงแล้วยังสอดแทรกให้เห็นถึงแบบแผนการใช้ชีวิตในสังคมตะวันตก เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร เป็นต้น เป็นสิ่งที่วัยรุ่นสามารถเกิดการรับรู้ได้โดยง่ายและนำมาปรับใช้ให้เข้ากับตนเองได้อย่างกลมกลืน

มนต์ชัย นันทาทนนท์ (2526) ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ พบว่า การชมโทรทัศน์ของวัยรุ่นนั้น วัยรุ่นชายหญิงจะเลียนแบบคำพูดจากรายการภาพยนตร์ นอกจากนั้นยังเลียนแบบมาจากการโฆษณา, การแสดง, ละคร เลียนแบบท่าทาง การต่อสู้ การผลิตสิ่งของการใช้อาวุธ การแต่งกาย และการช่วยเหลือผู้อื่น

รังสิมันต์ สุนทรไชยา (2536) ได้ศึกษาเรื่องผลของตัวแบบที่มีผลต่อพฤติกรรม การมีระเบียบวินัยในชั้นเรียนของนักเรียนวัยรุ่น ผลของการศึกษาพบว่า วัยรุ่นที่ดูตัวแบบพฤติกรรมการมีระเบียบวินัยในชั้นเรียนโดยดูจากวีดิทัศน์ สามารถมีพฤติกรรมการมีระเบียบวินัยในชั้นเรียนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการดูตัวแบบสัญลักษณ์ที่ผ่านสื่อทางวีดิทัศน์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นสื่อที่แสดงพฤติกรรมให้เห็นทั้งภาพและคำพูด ช่วยดึงดูดความตั้งใจในการสังเกต และสื่อที่มีลักษณะตัวแบบใกล้เคียงกับนักเรียนในระดับอายุ เพศ จะนำไปสู่การเลียนแบบพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การกระทำ ตามตัวแบบได้นั้นประกอบด้วยกระบวนการย่อย ๆ ได้แก่ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการกระทำ และกระบวนการจูงใจ การเสนอตัวแบบซ้ำ ๆ หลายครั้ง การให้รางวัล จะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นเพิ่มขึ้น

ศิริลักษณ์ เจริญศักดิ์ (2531) ได้ศึกษาเรื่อง ความสนใจรายการโทรทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจะเน้นหนักในทางวัยรุ่น พบว่า รายการโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อ นักเรียนพอสมควรในแง่ความคิด การแต่งกาย การพูดจา กริยาท่าทาง

ศรีเรื่อน แก้วกังวาล (2540) ได้ศึกษาเรื่อง จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย กล่าวว่า ในอดีต การกำหนดช่วงอายุของวัยรุ่นจะอยู่ที่อายุประมาณ 12-21 ปี แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไปเป็นช่วงอายุ 12-25 ปี เนื่องจากเด็กในยุคปัจจุบันต้องเรียนอยู่ในสถาบันการศึกษานานขึ้น การก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ จึงต้องยืดเวลาออกไป อีกทั้งรูปแบบชีวิตสมัยใหม่ที่พ่อแม่มักไม่ค่อยมีเวลาให้กับลูกเพราะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน พ่อแม่จึงพยายามให้ในทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการเพื่อเป็นการทดแทน ทำให้เด็กในปัจจุบันมีความเป็นผู้ใหญ่ช้ำกว่าเด็กในยุคอดีต ดังนั้นจึงแบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นออกเป็น 3 ระยะ คือ

ช่วงอายุ 12-15 ปี เป็นช่วงวัยรุ่นตอนต้น เป็นช่วงที่เด็กเพิ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วัยรุ่น จึงทำให้ยังมีพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเป็นเด็ก ร่างกายจะมีการเจริญเติบโตทางเพศอย่างสมบูรณ์ ทั้งเพศชายและหญิง

ช่วงอายุ 16-18 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนกลาง พัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และความรู้สึกนึกคิดจะมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป จัดเป็นช่วงอายุของวัยรุ่นที่แท้จริง

ช่วงอายุ 19-25 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนปลาย ในระยะนี้ การพัฒนาการของวัยรุ่นเริ่มเข้าสู่สภาวะสมบูรณ์แบบ ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม เป็นช่วงวัยที่มีพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเป็นผู้ใหญ่

สายฝน ควรรณ (2537) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายในสถาบันอุดมศึกษา ผลของการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการค้นหาเอกลักษณ์ของวัยรุ่นจะขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดู การมีโอกาสได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ และการมีประสบการณ์ที่เพิ่มพูนขึ้น จะช่วยให้วัยรุ่นสามารถค้นหาสถานะทางเอกลักษณ์ของตนได้นอกจากนี้สถาบันต่าง ๆ ที่มีผลต่อการค้นหาเอกลักษณ์ของตนของวัยรุ่น คือ ครอบครัว เป็นหน่วยทางสังคมหน่วยแรกที่ช่วยเอื้อให้วัยรุ่นค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้บิดามารดาควรเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้มีอิสระในการเข้าร่วมกิจกรรมและมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ได้แก่ การแสดงความสนทนสนม รักใคร่ ชื่นชม เอาใจใส่ต่อทุกขุขุของบุตรคอยช่วยเหลือและให้ความสำคัญกับบุตร การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ช่วยให้บุตรมีความเข้าใจเหตุผลต่าง ๆ มีความคิดกว้างขึ้น จนสามารถค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้ โรงเรียนส่งเสริมให้วัยรุ่นได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งเป็นกิจกรรมของโรงเรียนและกิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อช่วยให้วัยรุ่นรู้จักวิเคราะห์ตนเองแยกแยะความแตกต่างระหว่างบุคคลและเหตุการณ์ทางสังคมที่กว้างขวางขึ้นได้อย่างถูกต้อง มีความเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปแก้ปัญหาภาวะวิกฤติของการค้นหาเอกลักษณ์ได้กลุ่มเพื่อน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นควรส่งเสริมให้วัยรุ่นรู้จักคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมเหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่ชอบเข้ากลุ่มเพื่อน มีความใกล้ชิดผูกพันกับกลุ่มเพื่อนมาก ทำให้มีพฤติกรรมหรือรับแนวคิดบางอย่างของเพื่อนมาเป็นพฤติกรรมและแนวคิดของตนเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน วัยรุ่นจะเกิดความภาคภูมิใจช่วยเหลือเอื้อต่อการพัฒนาการทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นเสื่อมถอยลง ปัจจุบันมีบทบาทต่อชีวิตประจำวันมาก โดยให้ความรู้ ให้ประสบการณ์ ปลูกฝัง ทศนคติ ค่านิยม ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความเป็นไปของสังคมปัจจุบัน สื่อมวลชนควรเสนอข้อมูลที่ต้องการเหมาะสม ทั้งในแง่ดีและไม่ดีของเรื่องต่าง ๆ เเงื่อนไขปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์ของวัยรุ่น ขึ้นอยู่กับครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน

สุพิศรา สุภาพ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการของวัยรุ่น กล่าวว่า ความต้องการของมนุษย์ โดยเฉพาะของวัยรุ่นมักจะขึ้นอยู่กับค่านิยม (Value) ที่แต่ละคนยึดถือและส่วนใหญ่

ก็มักจะยึดถือค่านิยมในกลุ่มที่ตนเข้าร่วมด้วย เช่น นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีค่านิยมว่า พระแก้วคือสัญลักษณ์ของตน นักศึกษารัฐธรรมศาสตร์ก็ยึดธรรมเนียมจักรเป็นหลัก โรงเรียนสตรีมหาฤฒาราม มีดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ เป็นต้น ค่านิยมอาจจะเปลี่ยนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เช่น สมัยก่อนการเชียร์ต่าง ๆ ในคณะต่าง ๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมักจะเป็นการบังคับ ปัจจุบันการเชียร์ในหลายคณะมักเป็นการสมัครใจ ซึ่งก็ดีเป็นการแสดงความใจกว้างของรุ่นพี่ เพื่อให้รุ่นน้องมีเสรีภาพมากขึ้น เพราะการเรียนในปัจจุบันในมหาวิทยาลัยมักจะเป็นระบบเครดิต จึงต้องทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ให้กับการเรียนและการค้นคว้ามากขึ้น มิฉะนั้นอาจจะเรียนไม่สำเร็จตามที่กำหนดไว้ก็ได้ หรือเด็กนักเรียนวัยรุ่นแต่ก่อนรวมเฉพาะกลุ่มตน ปัจจุบันมีการรวมกับโรงเรียนอื่น ๆ เป็นศูนย์ขึ้นมา สรุปแล้วความต้องการของวัยรุ่นกลุ่มนี้มีอิทธิพลมาก ดังนั้นความต้องการที่เป็นจริงก็คือความต้องการของตนเองบวกกับความต้องการของสังคม (คือกลุ่มที่ตนเข้าร่วมด้วย)

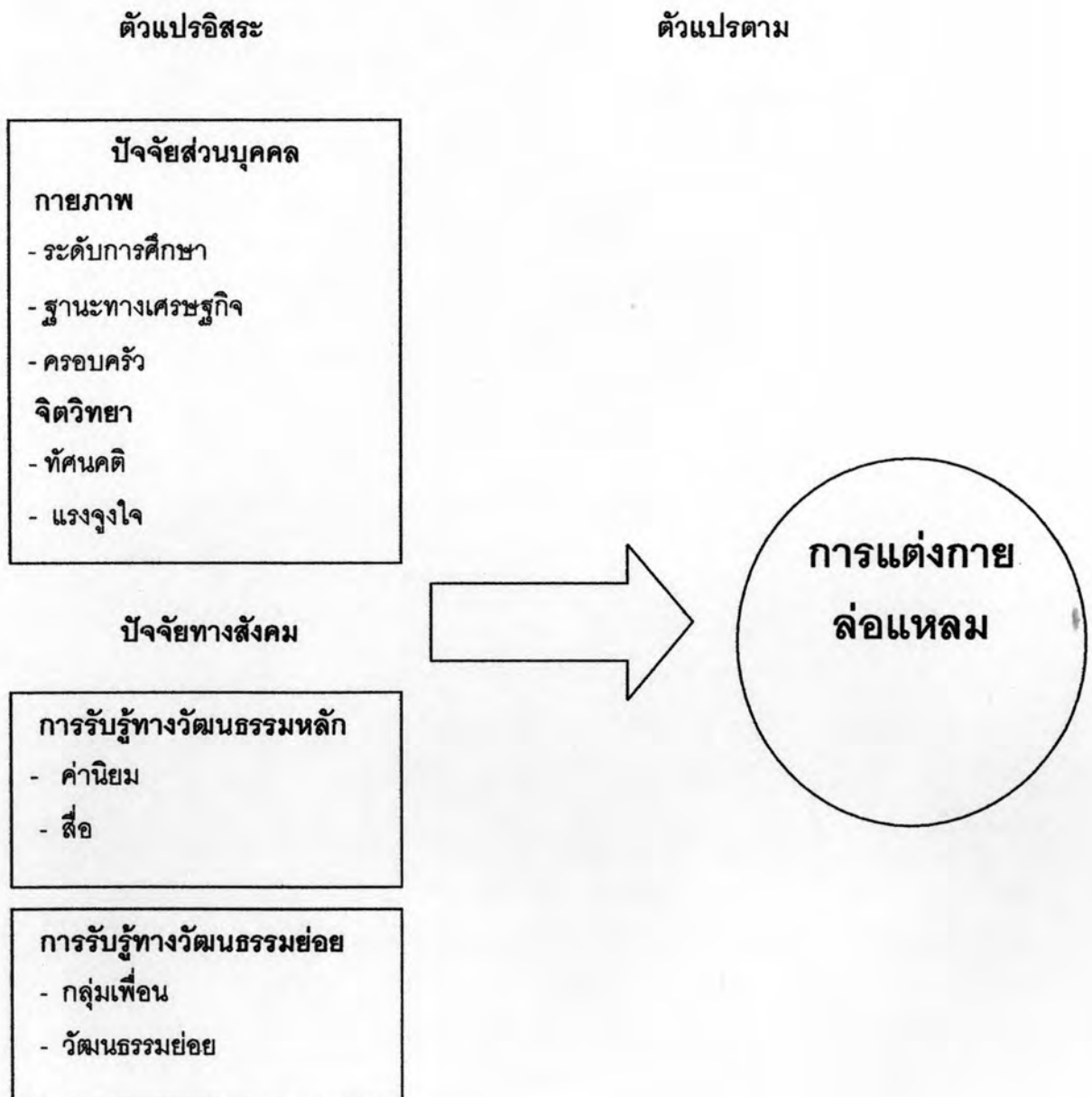
อานนท์ อภาภิรม (2515) ได้ศึกษาเรื่อง มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย กล่าวว่า การนิยมวัฒนธรรมตะวันตก ทิศทางของเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทยอีกประการหนึ่ง ก็คือ การนิยมวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งเป็นผลของการเผยแพร่ทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) เช่น ทางภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ และการนำเข้ามาของคนตะวันตก เป็นต้น วัฒนธรรมตะวันตกได้รับการปฏิบัติอย่างแข็งขันในหมู่หนุ่มสาวหรือที่เรียกว่า "วัยรุ่น" ซึ่งเป็นวัยที่ชอบการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหว และโดยเหตุที่ประชากรส่วนใหญ่ของสังคมไทยเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยดังกล่าว ฉะนั้นวัยรุ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมไทยอยู่มาก กล่าวโดยทั่วไปได้ว่า ปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้นี้ สังคมและวัฒนธรรมไทยมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาใช้ ในสังคมมากขึ้นโดยลำดับ นับตั้งแต่เรื่องการแต่งกาย การกีฬา การดนตรี ตลอดจนขนบธรรมเนียมบางส่วนของวัฒนธรรมตะวันตก จึงทำให้เกิดการวิตกไปว่า การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกบางอย่างอาจเป็นอันตรายต่อวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยซึ่งมีมาเป็นเวลาช้านาน

งานวิจัยต่างประเทศ

แคทซ์ และลาซาร์สเฟลด์ (Katz and Lazarsfeld, 1955) ได้ศึกษาพบว่า รูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) หรือการสื่อสารแบบต่อหน้า (Face-to-Face Communication) มีผลต่อผู้รับสารในการที่จะยอมเปลี่ยนทัศนคติ และยอมรับที่จะร่วมมือในการปฏิบัติมากที่สุด

แคลปเปอร์ (Klapper, 1960) ได้ศึกษาและสรุปงานวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับผลหรืออิทธิพลของการสื่อสารมวลชน และสรุปให้เห็นถึงความสามารถของการสื่อสารมวลชนในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลว่า โดยปกติการสื่อสารมวลชนไม่ใช่สาเหตุสำคัญเพียงประการเดียวที่ทำให้เกิดผลในผู้รับสาร แต่จะทำหน้าที่ร่วมกัน หรือผ่านปัจจัยและอิทธิพลที่เป็นตัวกลางอื่น ๆ มากกว่า และประสิทธิภาพของการสื่อสารมวลชนขึ้นอยู่กับลักษณะต่าง ๆ ของสาร แหล่งสาร หรือสถานการณ์ของการสื่อสาร

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย



2.7 นิยามศัพท์

นิยามศัพท์ทั่วไป

การแต่งกายล่อแหลม หมายถึง การสวมใส่เครื่องแต่งกายที่ไม่มิดชิด หรือการสวมเสื้อผ้าน้อยชิ้น หรือเสื้อผ้างบาง ๆ มองเห็นเข้าไปถึงสัดส่วนของร่างกาย โดยสวมใส่อย่างไม่ได้ระมัดระวังตัว ที่อาจจะทำให้คนรอบข้างพบเห็นแล้วมีความรู้สึกอึดอัด เช่น การใส่เสื้อสายเดี่ยว เสื้อเกาะอก เสื้อเอวลอย ผ้าแถบ เสื้อรัดรูป เสื้อเปิดไหล่ แขนงุด ซีทรู กางเกงหรือกระโปรงสั้น เป็นต้น

การรับรู้ หมายถึง สิ่งที่ได้รับมาจากกระบวนการคิด และมีการกลั่นกรองโดยตัวผู้ที่ต้องการจะรับรู้เอง บางครั้งจะเป็นการปลุกฝัง โดยไม่ผ่านระบบคิด และการกลั่นกรองจากผู้ที่ต้องการจะรับรู้ก็ได้ หรือการมองเห็น การเข้าใจความหมายและการให้ค่าความหมายนั้น

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึก นึกคิด หรือพฤติกรรมที่แสดงท่าทางออกมาของแต่ละบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม โดยเกิดจากประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

พฤติกรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกถึงลักษณะท่าทาง อารมณ์ หรือบุคลิกของแต่ละบุคคล

สถานบันเทิง หมายถึง สถานที่ที่เฝ้าระวังที่ให้ความสนุกสนานบันเทิงทั้งกายและใจที่เปิดบริการทั้งในช่วงเวลากลางวัน และช่วงเวลากลางคืน เช่น ห้างสรรพสินค้า ผับ บาร์ ดิสโกเธค โรงภาพยนตร์ ห้องคาราโอเกะ และร้านอาหาร เป็นต้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การแต่งกายล่อแหลมน้อย หมายถึง การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ค่อนข้างมิดชิด ในการศึกษาวิจัยนี้กำหนดให้เป็นการแต่งกายล่อแหลมระดับที่ 1 หรือล่อแหลมน้อยที่สุด ซึ่งได้แก่ การแต่งกายด้วยชุดเสื้อผ้า ดังนี้คือ เสื้อแขนงุด/เสื้อกล้าม เสื้อสายเดี่ยว/เสื้อสายเดี่ยวเส้นเล็กๆ เสื้อเปิดไหล่ และ กางเกง/กระโปรงเอวต่ำ

การแต่งกายล่อแหลมปานกลาง หมายถึง การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ไม่ค่อยมิดชิดมาก ในการศึกษาวิจัยนี้กำหนดให้เป็นการแต่งกายล่อแหลมระดับที่ 2 หรือ ล่อแหลมระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับ การแต่งกายอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ การแต่งกายด้วยชุดเสื้อผ้า ดังนี้คือ เสื้อเอวลอย กระโปรงที่มีรอยผ่าสูง เสื้อผ้าที่รัดรูปมาก ๆ และ เสื้อผ้าที่บางมาก ๆ (ซีทรู)

การแต่งกายล่อแหลมมาก หมายถึง การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ค่อนข้างไม่มีมิติคิดในการศึกษาวิจัยนี้กำหนดให้เป็นการแต่งกายล่อแหลมระดับที่ 3 หรือ ล่อแหลมมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับ การแต่งกายอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ การแต่งกายด้วยชุดเสื้อผ้า ดังนี้คือ เสื้อเกาะอก ผ้าแถบกางเกงขาสั้นมาก ๆ Mini skirt (กระโปรงที่มีความยาว 16-18 นิ้ว) และ Micro skirt (กระโปรงที่มีความยาว 10 -12 นิ้ว)

ปัจจัยส่วนบุคคลทางกายภาพ หมายถึง คุณลักษณะจำเพาะส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างรายบุคคล อันได้แก่

- อายุ หมายถึง อายุของกลุ่มตัวอย่างซึ่งอยู่ระหว่าง 20 – 25 ปี
- ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถามหรือระดับการศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่
- สถานะทางเศรษฐกิจ หมายถึง รายได้โดยเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างต่อเดือน โดยไม่คำนึงว่าเป็นรายได้ที่ได้รับจากผู้ปกครอง หรือ จากรายได้ที่ได้จากแหล่งอื่น
- สถานภาพครอบครัว หมายถึง สถานภาพการอยู่อาศัยของบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ บิดามารดาอยู่ด้วยกัน บิดามารดาหย่าร้างหรือไม่ได้อยู่ด้วยกัน และบิดาหรือมารดาเสียชีวิต

ปัจจัยส่วนบุคคลทางด้านจิตวิทยา หมายถึง ความคิดเห็น ทัศนคติ แรงจูงใจที่กลุ่มตัวอย่างรายบุคคลคิดและตัดสินใจเกี่ยวกับการแต่งกายล่อแหลมของตนเอง

ปัจจัยด้านการรับรู้วัฒนธรรมหลัก หมายถึง สิ่งที่ได้รับการปลูกฝังจากสังคมไทยหรือพบเห็นโดยผ่านจากสื่อจนเข้าใจได้ว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำได้ในสังคมไทยเกี่ยวกับการแต่งกายล่อแหลม ซึ่งอาจผ่านหรือไม่ผ่านระบบความคิดที่ได้มีการกลั่นกรองจากตนเองโดยการรับรู้ถึงการแต่งกายของตนเองในสังคมไทย

ปัจจัยด้านการรับรู้วัฒนธรรมย่อย หมายถึง สิ่งที่ได้รับการปลูกฝัง หรือพบเห็นเกี่ยวกับการแต่งกายล่อแหลมจากกลุ่มเพื่อนหรือสังคมย่อยที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีความสัมพันธ์อยู่ด้วยจนเข้าใจได้ว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำได้ในสังคมไทย ซึ่งอาจผ่านหรือไม่ผ่านระบบความคิดที่ได้มีการกลั่นกรองจากตนเองโดยการรับรู้ถึงการแต่งกายของตนเองในสังคมไทย

วัยรุ่นหญิง หมายถึง เพศหญิงที่มีอายุในช่วงระหว่าง 20 – 25 ปี ที่ไปใช้บริการในสถานบันเทิงย่านอาร์.ซี.เอ. ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร